

& Diakonie Parochie

Een uitgave
van het LKDB

**Jaargang 33
Nummer 4**

December 2020

Historische modellen van Diaconie Deel 9. *Diaconie in coronatijden*

“De sprakeloosheid voorbij...”

“Wij zijn geen maatschappelijk werker voor Nederland meer”

Diaconie en caritas in actie tijdens coronatijden

Vluchtelingen en migranten in de klem tussen corona en falend beleid

Inhoud

Ter inleiding	1
Historische modellen van diaconie Deel 9	2
“De sprakeloosheid voorbij...”	6
“Wij zijn geen maatschappelijk werker voor Nederland meer”	10
Dienstbaar zijn als kerk in coronatijd	14
Diaconie is aandacht geven of perspectief bieden	16
Een klein vermogen en toch daadkrachtig	18
Diaconaal doen tijdens de covid-19 epidemie	20
De stadsdiaken van Amsterdam	22
Vierenzeventig Elisabeth certificaten	24
Vluchtelingen en migranten in de klem tussen corona en falend beleid	26
Vrouwen voor Elkaar Deventer winnaar Ab Harrewijn Prijs 2020	30
SchuldHulpMaatje Parkstad	33
Mensen in armoede zijn stakeholders en ondernemers in duurzaamheid	35
<i>Alle dagen nieuw</i> , boekbespreking	39
<i>Liefdadigheid naar vermogen</i> , boekbespreking	42
Agenda & Weetjes	44
Colofon en logo	
Meditatief: <i>Hoe gaat het? Alles goed?</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt minimaal 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

Het afgelopen kwartaal hebben we moeten leven met de tweede uitbraak van het coronavirus in Nederland en hoe het land opnieuw op slot ging. We hoorden dat diaconale centra met hinderpalen hun werk konden doen en veel diaconale activiteiten opnieuw uitgevonden moesten worden. Het coronavirus bracht veel lijden en afzien, bracht mensen in nood. In dit nummer staan verhalen van mensen in nood en hoe diaconie en caritas daarop gereageerd hebben. Er is in de toekomst een groot beroep op diaconie en caritas te verwachten.

We zetten de serie over historische modellen van diaconie voort met deel negen over missie, ontwikkelingswerk en vrede, en missie acties. Henk Meeuws neemt ons mee in een diaconale bezinning, die ons aan de sprakeloosheid voorbij voert. We zetten de serie interviews met diaconale mensen voort met een gesprek met Ernst Meyknecht en Corine van der Loos, de gaande en de komende medewerker van de Dienst Caritas Bisdom Haarlem-Amsterdam.

In dit nummer leest u veel over de praktijk van diaconie en caritas. We maken mee hoe we als kerk dienstbaar zijn in coronatijd. De Parochie Noordwijk deelt haar diaconale ervaringen. In het aartsbisdom Utrecht doen PCI's hun werk, sommige met rijke vermogens, en andere met arme vermogens. De reflectie gaat voort over hoe je aan diaconie en caritas doet in een samenleving waar anderhalve meter afstand gehouden moet worden. Alle bestaande diaconale

modellen blijken te wijzigen. In Rotterdam doen alle parochies en PCI's, die in de digitale diaconale nieuwsbrieven gemeld hebben hoe zij in coronatijden actief zijn, mee aan de diaconale Brood en Rozen Prijs 2020. Er is geen Prijswinnaar en allen ontvangen een Elisabeth certificaat. De campagne *Share the Journey* is ook in Nederland actief en Bob van Dillen, de campagne medewerker vanuit Cordaid, vertelt in een openhartig interview over zijn ervaringen.

Elk jaar reikt de jury de Ab Harrewijn Prijs uit, dit jaar niet op 13 mei, maar op 10 september 2020. We lezen meer over de genomineerden en de winnaar. In Arnhem is de Stichting Ecovrede actief als voorganger in het werken aan duurzaamheid. We maken kennis met het eerste deel van de systematische theologische studie, die Erik Borgman aan het publiceren is. En we maken kennis met het uitgebreide en uitbundig beschreven werk van Liefdadigheid naar Vermogen in Amsterdam. Het nummer sluit af met nieuwtjes, weetjes en het gedicht op de achterpagina.

We hebben zoals veel tijdschriften nood aan vaste lezers. Wij hopen dat u ons tijdschrift trouw blijft. Dankzij nieuwe abonnees gaan we deze jaargang verder en houden in 2021 de abonnementsprijs op 30 euro. U mag nieuwe lezers enthousiast maken. Rond uw leeservaringen stellen wij uw mening op prijs. Voor al uw reacties en meningen kunt u terecht bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

Historische modellen van Diaconie Deel 9

Tweehonderd jaar Missieactie

Jan Maasen is medewerker Diaconie en Missiesecretaris Bisdom Rotterdam

Bij caritas en diaconie gaat het om het lenigen van noden dichtbij, bij de missieactie staan de noden ver weg centraal.

Aanvankelijk betrof missieactie vooral de ondersteuning van de missionarissen bij het planten en opbouwen van de kerk in de missiegebieden, later ook het lenigen van de diaconale noden van de bevolking ter plaatse. Inhoudelijk krijgen diaconie en missieactie (MOV-werk) steeds meer raakvlakken.

Missieactie

In deze bijdrage staat de *missieactie* centraal, d.w.z. alle activiteiten ter bevordering en ondersteuning van de daadwerkelijke missie in de missielanden (het *missiewerk*). Tot de jaren zestig werd daarbij nog een onderscheid gemaakt tussen algemene en bijzondere missieactie. Bij de *bijzondere missieactie* ging het om het behartigen van specifieke missiebelangen, b.v. van een bepaalde doelstelling als gezondheid (Memisa), vervoer (MIVA) en economische ontwikkeling (b.v. Vastenactie) of van een specifieke missionerende orde of congregatie. De *algemene missieactie* richtte zich op het bevorderen van de missionaire belangen wereldwijd en was met name het werkveld van de pauselijke missiegenootschappen. De Priester Missiebond diende als overkoepelend orgaan beide doelen.

Missiegenootschappen

De Franse Revolutie en de daarop volgende oorlogen hadden de missie-ijver in heel Europa doen verminderen. Na 1815 moest het missiewerk opnieuw worden opgezet. In de loop van de negentiende eeuw werden tal van missiecongregaties opgericht en gingen ook oudere orden en congregaties zich (weer) richten op het missiewerk in de continenten buiten Europa. Daarvoor waren nieuwe roe-

pingen nodig, geld voor hun opleidingen en voor hun werk. De missieactie moest hiervoor zorgen.

Al in 1816 zou in Abcoude een bidgenootschap zijn opgericht. De 300 leden verplichtten zich elke avond na het werk te bidden voor de bekering van de heidenen en op zaterdagen en de dagen voor de grote feesten een omgang te maken langs het open veld, terwijl zij de rozenkrans en litanieën baden. In 1819 zag 'De Broederschap van den Heiligen Geest' het licht. De leden baden niet alleen, maar gaven ook aalmoezen voor het missiewerk in de koloniën.

Genootschap tot Voortplanting des Geloofs

Beide initiatieven kunnen gezien worden als kleinschalige Nederlandse voorlopers van het Genootschap tot Voortplanting des Geloofs, dat in 1822 in Lyon werd gesticht door Pauline Marie Jaricot. De leden moesten bidden voor de missie en wekelijks een halve stuiver voor dit doel offeren. Zelatrices en zelateurs (letterlijk: ijverars) haalden het geld op bij de leden thuis en wierven ook nieuwe donateurs. Uiteindelijk ging de opbrengst naar het seminarie van Saint Sulpice in Parijs, waar missionarissen werden opgeleid. Deze formule was zeer succesvol. In 1831 werd een Nederlandse afdeling opgericht, maar al in de jaren twintig haalde de Rotterdamse pastoor Raken geld op voor het Franse genootschap. De eerder genoemde Broederschap van den Heiligen Geest moest op last van het Vaticaan in 1842 opgaan in het Genootschap tot Voortplanting des Geloofs. Twee algemene missiegenootschappen werd te veel gevonden.

Het Genootschap van de Heilige Kindsheid

Een tweede algemeen missiegenootschap kwam er toch. In 1843 richtte de bisschop van Nancy, Mgr. Ch. de Forbin-Janson,

het Genootschap van de H. Kindsheid op. Kinderen tot twaalf jaar konden lid worden en droegen een halve stuiver per maand af. De opbrengst was bestemd voor het oprichten en in stand houden van gestichten en scholen voor vrijgekochte of te vondeling gelegde 'heidenkinderen' in China. In 1848 werd de eerste afdeling in Nederland opgericht in de parochie 't Heike in Tilburg.

Het Sint Petrus Liefdewerk

Het derde algemene missiegenootschap zag het licht in 1889, eveneens in Frankrijk. Stephanie Bigard-Cottin en haar dochter Jeanne Alexandrine Bigard namen hiertoe het initiatief in Caen, toen zij hoorden, dat de apostolisch vicaris van Nagasaki geen geld had om veelbelovende kandidaten aan de priesteropleiding te laten beginnen. Het Sint Petrus Liefdewerk ging zich daarom toelagen op het verstrekken van studiebeurzen aan seminaristen in missiegebieden. Pas in 1920 kwam er een afdeling in Nederland. Alphons Ariëns ondersteunde dit persoonlijk.

Bijzondere missieactie

Na het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853 werd de zielzorg in de koloniën overgedragen aan orden en congregaties. Deze missionarissen kenden het werk van de zuster- en broedercongregaties, die zich vanaf het begin van de negentiende eeuw inzetten voor onderwijs en zorg voor armen, zieken en ouderen in Nederland (zie deel 5 december 2019), en nodigden hen daarom uit hetzelfde te gaan doen overzee. Daarnaast vestigden zich vanaf 1875 buitenlandse missiecongregaties in Nederland. Ook Nederlanders traden toe tot deze congregaties en werden uitgezonden naar missiegebieden over de hele wereld. Elke orde en congregatie had zijn eigen liefdewerk voor de financiering van de eigen missionarissen. Enige voorbeelden: Sint Claverbond (Jezuïeten), Clemens Hofbauerliefdewerk (Redemptoristen), Franciscaanse Missiebond. Elk liefdewerk had zijn eigen missiebusje, mis-

siekalender, missiealmanak en missietijdschrift.

'Maximum Illud' en de missieactie

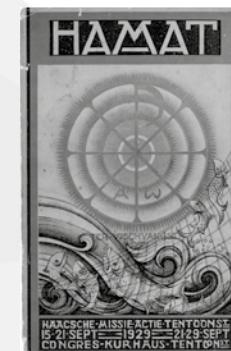
In de encycliek 'Maximum Illud' uit 1919 schoeide paus Benedictus XV het missiewerk op een nieuwe leest na de ervaringen van de Eerste Wereldoorlog. De missies moesten minder nauw gekoppeld worden aan de koloniale machthebbers, en missieoversten moesten meer samenwerken. Bovenal hield hij een pleidooi voor de opleiding van eigen inlandse priesters.

Daarnaast ging de encycliek in op de missieactie van alle gelovigen ter ondersteuning van dit missiewerk. Alle gelovigen hebben een missieplicht, die zich kan uiten in gebed, zorg voor roeping van nieuwe missionarissen en het geven van geld. De paus gaf daarbij de voorkeur aan de drie organisaties voor algemene missieactie boven de organisaties van de afzonderlijke missiecongregaties. Deze drie zou zijn opvolger paus Pius XI drie jaar later vanuit Frankrijk naar Rome halen en het predicaat pauselijk geven. Ze staan sindsdien bekend als de Pauselijke Missie Werken (nu: Missio). Tenslotte sprak paus Benedictus de wens uit, dat in alle bisdommen een Priester Missiebond zou worden op-

gericht (het vierde Pauselijk Missiewerk). De leden van deze bond zouden niet zozeer eigen acties moeten opzetten als wel de missieactie in hun parochie moeten bevorderen.

Parochiale Missie-Comité's

In Nederland viel dit initiatief in goede aarde. De reeds bestaande Apostolische Priesterbond ging op in de nieuwe Priester Missiebond, die al snel 80% van de bisdompriesters als lid had. Dat percentage zou nog oplopen tot 97% in 1938. Ze werd de motor van alle missieactie. In veel parochies werden Parochiale Missie Comité's opgericht, die de parochianen moesten wijzen op hun missieplicht en voorts allerlei activiteiten organiseerden t.b.v. de

Affiche van de Haagse Missietentoonstelling in 1929
[Foto Archief Missiesecretariaat bisdom Rotterdam]

Pauselijke Missiegenootschappen en de bijzondere missieacties in de eigen omgeving. Daarbij richtten zij zich ook op de gezinnen, de scholen en de katholieke verenigingen. De PMC's kunnen gezien worden als de voorlopers van de MOV-groepen en droegen door de vele missieacties bij aan het bloeiende parochieleven tussen de beide Wereldoorlogen. Dat werd bevorderd door de nadruk op het begrip 'allemaal missionaris': in elke katholiek moest een missionaris steken. Een bekend propagandamiddel werden de missietoonstellingen. De missieactie kreeg nog meer accent toen de paus in 1926 een Missiezondag instelde op de voorlaatste zondag van oktober. Deze Wereldmissiedag bestaat nog steeds. Na de Tweede Wereldoorlog ging de missieactie onverminderd door, waarbij ook nieuwe middelen werden ingezet. In het heilig jaar 1950 hielden de KRO en de katholieke pers een grote ledenactie voor het Genootschap tot Voortplanting van het Geloof. Het ledental groeide met 260.000 nieuwe leden tot ruim 650.000, verdeeld over 1.533 afdelingen.

Ontwikkelingswerk

In de jaren vijftig groeit de aandacht voor het sociaal apostolaatswerk van de missionarissen. Werken aan ontwikkeling en sociale rechtvaardigheid winnen aan populariteit. Naast bestaande organisaties op dit gebied zoals MIVA, MEMISA en Mensen in Nood worden in de jaren zestig ook nieuwe organisaties voor dit doel opgericht: de Bisschoppelijke Vastenactie en Solidaridad. Terwijl de financiële steun voor de algemene missiegenootschappen (Missio) afnam, groeiden de opbrengsten van de organisaties voor ontwikkeling en vrede. Werken aan bewustwording en rechtvaardige structuren kwam op de voorgrond te staan.

MOV-groepen

De Utrechtse missiesecretarissen Jan Rutges en Meindert Muller spraken over MOV-groepen (werkgroepen voor Missie, Ontwikkeling en Vrede). In de brochure 'Kwestie van even nadenken' uit 1973 schreven zij: "In veel streken en plaatsen bestaan allerlei groepen die zich met de wereldvraagstukken bezighouden: PMW-zelatricen, vredesgroepen, wereldwin-

kels, enz. Waar deze groepen bestaan moeten ze zelfstandig voortbestaan. Wij hoeven geen initiatieven over te nemen. De bedoeling is dat we deze initiatieven stimuleren, helpen en desnoods aanvullen. Parochiële werkgroepen MOV zijn juist die groepen die proberen om voeling te houden vanuit de parochiegemeenschap met die plaatselijke groepen en anderszijds de parochie ermee te beïnvloeden. Zij zorgen ook dat bijvoorbeeld een Vastenactie of een Wereldmissiedag in een parochie aan de orde komen." (p. 33)

Tien jaar later was het spreken over MOV-groepen (of in het bisdom Groningen: VOM-groepen) als koepelbegrip gemeengoed geworden in Nederland. Daarbij wil ik met nadruk wijzen op de term 'koepelbegrip'. Ook anno 2020 zijn er nog steeds parochiële groepen actief die zich anders noemen, variërend van oude namen als 'missiecomité' of 'werkgroep Missie en Ontwikkeling' tot 'werkgroep internationale solidariteit'.

Drie accenten in het MOV-werk

De MOV-groepen leggen drie accenten: a) steun aan eigen missionarissen en ontwikkelingswerkers; b) uitvoering landelijke campagnes collecterooster; c) eigen activiteiten in de parochie.

Steun aan eigen missionarissen

Een van de wortels van het MOV-werk is het missiehuisfront voor missionarissen uit de eigen parochie, later ook uitgebreid tot ontwikkelingswerkers. Het aantal actieve missionarissen neemt overigens snel af. De MOV-groep onderhoudt de contacten met deze missionarissen, ontvangt hen als ze op vakantie in ons land zijn of zoekt hen zelfs op. Soms bestaat er al tientallen jaren een steunstichting om het werk van deze missionarissen te ondersteunen. Andere particuliere initiatieven zijn van recenter datum en zijn opgericht na een stage of vakantie in de Derde Wereld.

Landelijke campagnes

Jaarlijks stellen de bisschoppen een landelijk collecterooster vast, waarvan collectes voor landelijke missionaire organisaties deel uitmaken. Begin jaren negentig stonden elf

landelijke collectes op dit rooster, nu zijn het er nog zeven.

De meeste aandacht krijgt de Vastenactie, eenvoudigweg omdat de campagneperiode bijna zeven weken beslaat (de Veertigdagentijd). Dat geeft de mogelijkheid om op een zondag naar keuze in de liturgie aandacht te besteden aan de Vastenactie en om aparte bijeenkomsten te organiseren met aandacht voor bewustwording en fondswerving, zoals sobere maaltijden, de vastenavonden en vastenwandelingen. Andere groepen organiseren sponsoractiviteiten, zoals een klaverjasavond of de verkoop van viooltjes en paasstukjes. Vastenactie werkt met een landelijk project of thema. Maar parochies kunnen voor een eigen, door Vastenactie goedgekeurd doel ondersteunen. Enkele parochies werken met een zogeheten tweelingproject: een diaconaal doel dichtbij dat inhoudelijk verwantschap heeft met het Vastenactieproject. De aandacht voor de campagnes van de andere organisaties beperkt zich meestal tot een (deur)collecte en artikel in het parochieblad.

Eigen activiteiten

Het derde accent betreft activiteiten op eigen initiatief van de MOV-groep op een of meerdere van de vijf wegen van missie. 'Geloven in gemeenschap en verbondenheid': jumelage met een parochie in Oost-Europa of in het zuiden. 'Bereidheid tot interreligieuze ontmoeting en dialoog': contacten met moskeëen, deelname aan iftar-maaltijden, interreligieuze platforms 'Kiezen voor gerechtigheid en ontwikkeling': kledinginzameling voor Sam's Kledingactie; inzamelen oud gereedschap voor Vraag en Aanbod Internationaal of Gered Gereedschap;

Stand Pauselijke Missiewerken op werkdag Missie op de drempel van de jaren negentig, Zoetermeer, 1989
[Foto Archief Missiesecretariaat bisdom Rotterdam]

verkoop wereldwinkelproducten of kaarsen Amnesty; schrijfacties Amnesty; aandacht voor duurzame ontwikkelingsdoelen, kritisch consumeren en kritisch bankieren. 'Inzet voor vrede en ontwapening': de Vredesweek in september. Tot en met 2018 stond Pax op het collecterooster. Daarnaast de opvang van vluchtelingen. 'Zorg voor heelheid van de schepping': de encycliek *Laudato Si'* leidt tot meer acties op het gebied van duurzaamheid en milieu.

MOV en diaconie

Missieactie en caritas zijn organisatorisch en inhoudelijk lang gescheiden werelden geweest, hoewel in het verleden sommige priesters voortrekkers waren op beide gebieden (Hengeveld, Raken, Ariëns). Vanaf de jaren zestig is het diaconale aspect van missie sterker op de voorgrond getreden. Inhoudelijk nemen daarmee de raakvlakken tussen diaconie en MOV-werk toe. Dat geldt in het bijzonder voor thema's als multiculturele samenleving, vluchtelingenopvang en duurzaamheid. Sommige vrijwilligers zijn zowel lid van de werkgroep MOV als van een diaconale werkgroep of PCI-bestuur. Vanwege de inhoudelijke overlapping en de afname van het vrijwilligersbestand zal in een groeiend aantal parochies het MOV-werk onderdeel worden van de werkgroep diaconie.

A.J.J.M. van den Eerenbeemt, 'De missieactie in Nederland (± 1600-1940)', Nijmegen, 1945.
Jan Roes, 'Het Groot Missieboek 1915-1940. De missiemotivatie van de Nederlandse katholieken', Bilthoven, 1974.
Jan Willemsen, 'Bijdragen aan de wereldkerk. De geschiedenis van Missio/Pauselijke Missiewerken Nederland 1822-1997', Den Haag 1997.

“De sprakeloosheid voorbij...”

Henk Meeuws is theoloog en diaconaal onderzoeker

In beschouwingen over Mindfulness staat regelmatig deze observatie: het laatste wat een vis zich zou realiseren is de realiteit van water; pas als ie op het droge lucht ligt te happen mist een vis zijn natuurlijke milieu.

Zo is het ook voor ons mensen: we merken pas dat we leven van lucht, wanneer de lucht gaat stinken of als onze ademhaling afgeknepen wordt. Pas dan gaan we erover nadenken en spreken. Lucht behoort tot onze natuurlijke habitat.

Als water voor de vis, als lucht voor de mens

Zo kun je over de van oudsher bestaande religie in sedert eeuwen katholieke streken spreken: als een onbewust gegeven, een soort ‘natuurlijk’ milieu, een culturele habitat - net zo vanzelfsprekend als lucht. In dat milieu raken mensen thuis, en bewegen ze zich al doende in een sociaal-cultureel weefsel van praktijken: godsdienstige gewoonten, vrome tradities, religieuze rituelen, kerkgang, processies, gebedsmomenten, tijdsordeningen. Men leerde wel het e.e.a. over de inhoud, de leer van het geloof, maar als je daar meer over wilde weten, dan moest je bij de pastoor zijn “die ervoor geleerd heeft”. Wanneer religiositeit als ‘gelooven’ primair een ‘praxis’ is, dan slaat begrijpelijkerwijze religieuze sprakeloosheid toe als mensen deze vanzelfsprekende religieuze praxis achter zich laten: er is niets religieus meer om over te spreken.

Liturgisch spreken

Om aan deze sprakeloosheid voorbij te komen dient zich de weg van de liturgische eredienst aan. Een getuige daarvan is de journalist en schrijver Stephan Sanders. Van huis uit

katholiek was hij geheel en al thuis geraakt in de ‘verlichte’, seculiere cultuur van de Amsterdamse Grachtengordelsamenleving. Tot hij in de ontmoeting met zijn huidige partner een diepe religieuze ervaring opdeed, die hem ertoe bracht op zondagen in het geheim de Nicolaaskerk in te sluipen en daar half verstopt achter een pilaar (want, stel je voor, de schaamte, als zijn Gordelgenoten er achter kwamen!) te gaan ‘proefgelooven’ zoals hij dat zelf noemde. Inmiddels rekent hij zich publiekelijk tot de ‘gelovigen’, participeert wekelijks aan de vieringen en activiteiten van de Nicolaasgemeenschap, zingt met overgave de aloude geloofsbelijdenis mee, belijdt vol verwondering het mysterie van de radicale transformatie in de Eucharistie.

Menslievend spreken

Maar naast, onder en in het verlengde van deze weg van de liturgie is er ook een andere weg van ‘eredienst’: die van de menslievendheid. We kunnen aan religieuze sprakeloosheid voorbij komen door ontvankelijk te zijn voor wat zich toont in de praxis van menselijke bekommernis om elkaar. Daarover twee verhalen. Esther van den Broek is mentor van een zeer ernstig verstandelijk gehandicapte jongen. Hij komt uit Somalië, is opgenomen in een instelling, heeft hier geen familie die zijn belangen behartigt. “Niemand die onafhankelijk naar hem kijkt, naar zijn mogelijkheden, wensen en behoeftes. Samen met de begeleiders van de instelling waar hij nu woont gaan we voor een goede zorg voor deze jongen. Zijn begeleiders kijken naar hem vanuit de visie van hun instelling en met de mogelijkheden die hun instelling biedt. Ik kijk naar hem zoals hij is, onafhankelijk en met veel liefde”.

*La Charité in de Onze Lieve Vrouwe Kathedraal in Senlis
[Fotograaf: Henk Meeuws]*

In het gehucht Tibhirine, hoog in het Atlasgebergte in Algerije werd in de jaren dertig van de vorige eeuw een Trappistenklooster gesticht. De kleine gemeenschap (nooit meer dan 12 monniken) leefde er in alle eenvoud en in nauw contact met de bevolking: ze hielpen in de landbouw, in het contact met de bureaucratie, bevorderden de dialoog tussen moslims en christenen. In de jaren negentig woedde er een uiterst wrede burgeroorlog. De priorij ‘Madonna van de Atlas’ kwam tussen twee vuren terecht. De monniken realiseerden zich dat ze van twee kanten met de dood bedreigd werden. Na lang en diepgaand overleg werd vastgesteld: “Wij hebben met hart en ziel gekozen om hier te leven. Wij zoeken God, niet het martelaarschap. Laat ieder voor zich beslissen te blijven of te vertrekken”. Enkele vertrekken naar de moederabdij in Frankrijk. Maar ze ‘aarden’ er niet. Ze kunnen hun liefde niet verloochenen, hun arme en machteloze medemensen in Algerije niet vergeten, ze willen hun ziel en zaligheid niet verliezen. En dus keren ze terug naar Tibhirine. In het voorjaar van 1996 worden zeven monniken op gruwelijke wijze vermoord. Als dat bekend wordt verzamelen zich tienduizenden mensen op Place Trocadero in Parijs om deze eenvoudige mensen te eren en uit protest tegen de onmenselijkheid. Zo zijn er tallozen die zonder ophef, in een houding van heel natuurlijke verbondenheid, zich bekommeren om hun medemens

in nood, aan de rand van de machten en krachten van onze samenleving: medewerkers van de voedselbank, schuldhulpmaatjes, de vrouw die haar buurvrouw verzorgt, nabij blijft. Hun daden, hun handelen, hun ‘praxis’ zijn veelzeggend nog vóórdat een woord gesproken is.

Religie en ontvankelijkheid voor het heilige

Wat bezielt die mensen over wier praxis zojuist verteld werd? Onze moderne cultuur van Verlichting doet dat op een z.g. ‘wetenschappelijke’ manier uit de doeken. Wat mensen in hun handelen ten aanzien van zichzelf en van hun medemensen beweegt is ‘eigenbelang’. In de lijn van het sociaal darwinisme beweert de zg. *Rational Choice Theory*, dat wij mensen calculerende wezens zijn: ons doen en laten is een zaak van rationeel berekende keuzen. Zoals de bakker zijn brood niet bakt en aanbiedt uit menslievendheid, zo bekommert de hulpverlener zich om de medemens uiteindelijk niet uit altruïsme, maar voor eigen baat. In het licht van deze verlichte mensvisie is de religie met haar praktijken en woorden van ‘menslievendheid’ een achterhaald denksysteem, een onnodig en onhandig interpretatiekader. Zoals het Scheppingsverhaal objectief gezien een dwaze theorie is over het universum, zo is bijvoorbeeld het evangelisch liefdegebod een bron van dwaling omtrent het menselijk samenleven. Het kan hoogstens voor onverbeterlijk religieuze lieden dienen als puur persoonlijke *innerlijke motivatie* voor hun handelen. Maar voor het handelen zelf en voor het beoogde effect ervan maakt die motivatie niets uit: behartiging van menselijke waardigheid is een zaak van

algemene humaniteit, daar heb je geen religieus interpretatiekader voor nodig. In deze moderne, 'verlichte' opvatting is religie iets dat in mijzelf zit, in mijn gedachten, in mijn hersenspinsels, of in mijn gemoed - maar in iedere geval niet in de werkelijkheid, niet in het menselijk verkeer in en met de werkelijkheid. Religie is voor geseculariseerde mensen héél ver van hun bed, iets buitenissigs en buitenwerelds.

Religieuze sprakeloosheid voorbij

In verhalen van natuurlijke verbondenheid tussen mensen toont zich, wat daarin veelzeggend is nog voordat er een woord gesproken is: heiligheid. Niet de (morele) heiligheid van degenen die zich bekommeren om medemensen in nood of dood, maar de fundamentele heiligheid van de mens met wie zij in relatie staan. Deze relatie is 'religieus'. Hierin wordt ervaren en gewaarborgd, dat de menselijke waardigheid niet zomaar gediend is met erkenning en behartiging van vrijheid, autonomie, zelfredzaamheid. In deze religieuze relatie is aan de orde, dat ieder mens - hoe dan ook, in welke hoedanigheid dan ook - beminnswaardig is. In deze religieuze relatie word ik aan mijzelf 'geopenbaard' als aangesproken door, afgestemd op, begiftigd met de gave van elementair beminnen. Wie voor deze ervaring ontvankelijk is, leert denken en spreken uit en over verwondering.

De mogelijkheid en zelfs noodzaak om 'heiligheid' in de wereld en, bijgevolg, in mijn relatie daarmee te erkennen en waarderen, wordt bevestigd in alle mogelijke getuigenissen van 'natuurlijke verbondenheid'. Als het erop aankomt, in buitengewone omstandigheden in het groot maar ook in appellerende situaties in het klein, wéten mensen heel goed waar en wanneer in de werkelijkheid heiligheid zich toont, blijken zij zeer wel ontvankelijk voor de stem die ze vraagt zich te verbinden met wat onherroepelijk mysterieus, kostbaar, onaantastbaar is. Op dit niveau, op deze laag van ons bestaan zijn mensen van nature religieus. Om over deze laag van ons bestaan te kunnen spreken hebben we 'gelaagde' taal nodig Méér nog: om mét deze mysterieuze

*Op de Sint Jan Kathedraal in Den Bosch staat een engel met een mobiel. Naar aanleiding van het beeld is een telefoonlijn geopend, waar mensen met de Engel kunnen bellen.
[Fotograaf: Hub Crijns]*

diepte / hoogte van ons bestaan te kunnen communiceren hebben we uitdrukkelijk 'godsdiensig-gelovige' taal nodig. Want in menslievendheid manifesteert zich goddelijk Mysterie.

Godsdienstige taal

Het is het zéér verrijkend en hoopgevend bij dit alles heel bewust ons in relatie te zetten met God, zoals beleefd en beleden in het christelijk geloof. Van deze God immers wordt verteld en getuigd, dat het de God-met-ons is, mens geworden, delend in ons menselijk kwetsbare bestaan, in onze hoop en wanhoop, vreugde en verdriet, in ons lijden en sterven, tot in de meest smadelijke dood - neder gedaald ter helle. Van deze God-met-ons is als de diepste naam doorgegeven: Liefde. Niet als een Catechismus is God tot ons gekomen, maar als iemand die brood en wijn nam en deelde met de woorden: neem en

et, dit is mijn lichaam voor jullie, drink dit is mijn bloed voor jullie. Sederdien worden deze gebaren en woorden als genade beleden en geleefd. Wie liefde doet participeert in de incarnatie, in Gods menswording, zoals de monniken van Tibhirine zich tijdens hun laatste kerstfeest realiseerden. In het licht van deze 'praxis', van dit komen en verblijven van God in onze werkelijkheid beleeft Kerkvader Augustinus: wie de liefde ziet, ziet de allerheiligste Drievuldigheid. In dit licht zingt de geloofsgemeenschap: *Ubi Caritas et Amor, ibi Deus est*, waar menslievendheid en minnen is, daar is God...

"God kijkt diep"

Bella Innemee is vorig jaar overleden, doodmoe na een leven van armoede en ellende. Tegen alle schijnbaar noodlot in vocht ze haar leven lang tegen achterstelling, uitsluiting, onrecht. Met grote hardnekkigheid heeft ze steeds geprobeerd haar gezin te beschermen tegen het geweld van niet gezien, niet gehoord, niet geacht te worden. Lange jaren zocht en gaf zij steun aan de Vierde Wereldbeweging van de allerarmsten. Eens per maand kwam zij met enkele medestanders bijeen om samen na te denken over noodlot en onrecht, over wanhoop en hoop, vertrouwen en wantrouwen, alleen gelaten worden en verbinden... En ook over God en Maria en de mis, en ook om te bidden... In een van die bijeenkomsten zei ze: "Ja, ik weet: God is hoog en ik ben laag. Maar, weet je, God kijkt diep."

"God kijkt niet"

Veronderstel nu eens, dat ik in reactie op Bella's geloofsgetuigenis met de stem van het niet-geloven zou zeggen: "Lieve Bella, alles goed en wel, maar ik moet je toch echt uit de droom helpen: er is geen God in den Hoge! God bestaat niet!". Zou ik dan werkelijk de illusie kunnen koesteren ook maar enig benul te hebben van wat er in Bella's leven en dus in haar getuigenis op het spel staat, wat er in haar zoeken naar geloof, hoop en liefde echt toe doet? Zou ik werkelijk met een gerust hart kunnen denken, dat ik Bella in haar fundamentele waardigheid en zelfs beminnswaardigheid geëerd heb? Sterker

nog: zou ik me dan niet serieus moeten afvragen of ik zodoende mijn eigen diepste waardigheid wel in ere heb gehouden? Weet ik eigenlijk wel wat in mijn eigen leven er fundamenteel echt toe doet? De zojuist geschetste reactie is natuurlijk wat al te boud; zoiets zeg je niet zo gauw en zo plompverloren. Laten we daarom een mildere reactie overwegen. Stel, ik zou zeggen: "Bella, ik begrijp hoe je je voelt: laag. Maar juist daarom: blijf niet staren naar wat boven is. Daar is God niet. Kijk naar jezelf, kijk zelf diep in jezelf, zoek God in jezelf, daar kun je God vinden." Waarschijnlijk zou Bella mij dan zwijgend glazig aankijken. Ze ziet en uit zichzelf immers al jarenlang als een krachtige, strijdvaardige, zelfbewuste vrouw.

Leven uit genade

Waar nodig en mogelijk roept ze onbeschoemd de hoge heren ter verantwoording, voor wie zij inderdaad 'laag' is, maar die niet diep kijken, haar niet echt zien... Bella ziet allang wie waar zit, daar heeft ze mijn fingerwijzing niet voor nodig. Daarentegen stelt Bella's zwijgen mij voor de vraag of uit mijn goedbedoelde reactie niet blijkt, dat ik blind ben voor wat in haar geloven, hopen en liefhebben fundamenteel geldt: dat zij inderdaad *wordt* gezien, *wordt* gehoord, *wordt* gewaardeerd en geëerd, *wordt* gedragen! Zou Bella's getuigenis mij niet kunnen suggereren, dat in mijn geloven niet voorop hoeft te staan wat ik zelf allemaal kan vinden, denken, begrijpen - maar dat ik begrepen *word*, dat ik gevonden *ben*? Dat ik leef uit genade en van daaruit en daarover mag spreken?

Over het leven van Bella en haar familie is een boek geschreven: H. van Rijn, 'Armoede - Noodlot of Onrecht? Een van de armste gezinnen in Nederland aan het woord', Babylon, De Geus, 1995. Dit artikel is een bewerking van een inleiding, zoals gehouden voor CPT Zuidoost Brabant te Gerwen op 23 september 2019.

“Wij zijn geen maatschappelijk werker voor Nederland meer”

Het diaconaal interview is gehouden met Ernst Meyknecht en Corine van der Loos, gaande en komende medewerker van de Dienst Caritas in het Bisdom Haarlem-Amsterdam.

Ernst Meyknecht is in het pastoraat gestart in Amsterdam-Noord, jarenlang een van de armste buurten van Amsterdam. Hij heeft er arbeidspastor Ab Harrewijn nog gekend, die actief was op de scheepswerven.

Geloof verbinden met maatschappelijk doen

“Toen die scheepswerven sloten werden veel dokwerkers werkloos. Heel duidelijk was dat die mensen met het verlies van hun baan, waar ze trots op waren, ook hun identiteit verloren. Ab Harrewijn heeft ervoor gezorgd dat in het kantinegebouw van de scheepswerf een ontmoetingsplaats kwam voor de werkloze scheepsbouwers. Beneden was een werkplaats voor het maken van grote speeltoestellen voor kinderspeelplaatsen. Boven hielden ze club. Ze verzorgden vaak het eten bij grotere bijeenkomsten van de Arme Kant van Amsterdam en de Arme Kant van Nederland. Pastoraat en diaconie kwam bij deze activiteiten samen in de dynamiek van mensen bij elkaar brengen. Ik heb de katholieke volkskerk meegemaakt. Velen verbonden de beleving van katholiek geloof met maatschappelijk doen. Zo was de Acht Mei Beweging bijvoorbeeld heel sociaal en diaconaal. Je merkt dat naarmate de kerk kleiner wordt, dat toch minder wordt. Het stelt ons voor een nieuwe uitdaging om op een nieuwe manier caritas vorm te geven in een kleinere kerk.”

Diaconie anno 2020

“We maken een sprong naar het heden. In de wijk Poelenburg in Zaandam, een z.g. Vogelaarwijk, werden de kerken gesloten. Allerlei initiatieven vanuit de gemeente werden op den duur stopgezet of kwamen niet van de grond. Er is toen in die wijk vanuit

de kerken een interkerkelijk diaconaal centrum opgezet, in een combinatie van kerk en buurtcentrum met inloophuis tegelijk. De actieve gelovigen krijgen zo een thuis en er wordt aan caritas en diaconie gedaan. Dat is goed gelukt. Na tien jaar bestaat het centrum nog steeds. Het inloophuis wordt benut door gelovigen die een maatschappelijke inzet hebben en het is een buurthuis voor de buurt. Het is een typerende vorm van caritas, net zoals een voedselbank, schuldhulpmaatje, en andere open inloophuizen. Na de start met hulp van de diocesane caritas kan het centrum inmiddels zelfstandig verder. Op deze manier kun je als katholieke gemeenschap een caritas profiel krijgen in de wijk.”

“Een ander voorbeeld. In de Sant'Egidio gemeenschap in Amsterdam zie je ook een centrum van katholieke gelovigen met maatschappelijke inzet. Hier is veel maatschappelijke inzet merkbaar, en tevens veel beleven van geloof: liturgie, bidden, preek. De vierende en de diende kerk gaan gelijk op. Zo'n diaconale gemeenschap hoeft niet overal te ontstaan. Maar is een goed voorbeeld van een vernieuwende vorm van kerk en caritas zijn.”

We worden een andere kerk met andere caritas

“Het gaat mij om de voorbeelden. We zijn geen volkskerk meer. We zijn niet meer verantwoordelijk voor de katholieke armen, de werklozen, de vreemdelingen, en alle andere noden in de wereld. De caritas was oorspronkelijk alleen bedoeld voor het eigen katholieke volksdeel. In de jaren zestig werd dat losgelaten en richtte caritas, diaconie, apostolaat zich naar de hele samenleving. Nu de kerk

Ernst Meyknecht en Corine van der Loos

kleiner wordt komt de vraag naar voren wat voor rol zij nog via de caritas kan en moet spelen in de samenleving. Een jongere generatie, met een heel ander gevoel naar geloof en kerk, zal daar een eigen antwoord op gaan geven. De ouderen zijn opgegroeid in de volkskerk en verbinden hun geloof aan maatschappelijke inzet voor iedereen. Zolang er nog voldoende mensen, middelen en gebouwen zijn om dat te kunnen doen is het goede caritas. Maar de oudere generatie neemt afscheid. Nog een jaar of tien en dan is de grootste groep niet meer actief. Jongere katholieken kennen geen volkskerk meer en zijn ook niet meer belast met geschiedenis. Zoals bijvoorbeeld de strijd om de katholieke ziel tussen conservatief en progressief. Wij ouderen nemen afscheid. Wij hebben sinds Vaticanum II een debat om de

kerk, om de katholieke ziel gevoerd. En elke zijde had vaste ideeën over wat die katholiek moest geloven en moest doen (of laten). Jongeren zijn gelukkig niet meer zo belast en zullen vrijer in het geloof staan en in hun relatie naar de kerk en daardoor misschien andere vormen van caritas ontwikkelen.”

Geloof vieren en delen

“In de evangelische beweging (kerken, gemeentes) gebeuren bijvoorbeeld spannende dingen op dit moment. Je ziet daar geloof zich verbinden met eigen gekozen diaconale initiatieven, zoals Present, Hulp In Praktijk, opvanghuizen. Mij valt op hoe evangelische mensen dynamiek in het diaconale veld brengen en het geloof verrijken met bezieling, schoonheid.”

Ernst Meyknecht (1954) heeft na zijn middelbare school van 1978-1984 Kandidaats rechten gestudeerd aan de rechtenfaculteit Rijksuniversiteit Utrecht. Van 1984-1990 studeert hij aan de Katholieke Theologische Universiteit Amsterdam (KTUA) Doctoraal Praktische Theologie, specialisatie Diaconie/ Caritas. Hij is Assistent vakgroep praktische theologie. Tussen 1978-1982 is hij vier jaar lid van het CDA voor de Gemeenteraad Deventer. Van 1990-1996 is hij pastoraal werker in Amsterdam-Noord in de Salvatorparochie en tevens diaconaal pastor in Amsterdam-Noord. Tot 1998 is hij pastoraal werker in de Parochie St. Urbanus in Ouderkerk a/d Amstel. Vanaf 2000 is hij Stafmedewerker Diaconie in het Dekanaat Haarlem en vanaf januari 2011 Regiomedewerker Dienst Diocesane Caritas bij het RK Bisdom Haarlem-Amsterdam. Na een reorganisatie in 2017 is hij de enige diocesane medewerker voor de caritas. Eind 2020 gaat hij met pensioen.

Corine van der Loos

(1969) studeert na het VWO in Leidschendam één jaar econometrie aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. Ze studeert theologie aan de Katholieke Theologische Universiteit Amsterdam (KTUA) en wordt na het behalen van haar doctoraal in 1998 studentenpastor in Leiden. In 2006 wordt ze geestelijk verzorger in het Academisch Medisch Centrum (AMC) in Amsterdam, waar ze in 2009 afdelingshoofd wordt. In 2017 wordt ze Head of Office bij Sant'Egidio in Amsterdam. Vanaf 1 oktober 2019 is ze diocesaan medewerker van de Dienst Caritas in het Bisdom Haarlem-Amsterdam.

"Ik heb enkele jaren geleden een sabbatical mogen houden en ik ben daarvoor bij de Gemeenschap van Sant'Egidio in Rome geweest. Het is echt een ervaring om in Rome in de Santa Mariakerk 's avonds om acht uur in een volle bak met jonge mensen het geloof te vieren. Al die mensen zijn op hun eigen manier maatschappelijk actief, gaan op bezoek bij de armen, ouderen en eenzame mensen. Caritas staat dan niet op zichzelf. Het is de gemeenschap die het geloof viert, deelt, uitdeelt. De authentieke liturgie wordt uitgedragen in diaconie en de diaconale ervaring vindt zijn plek in de liturgie." "We moeten nu in de kerk op zoek gaan naar nieuwe manieren, nieuwe middelen om het geloof te vieren en te delen. En dan kunnen we niet gebruik maken van veel geld, zoals de protestantse diaconieën in de grote steden dat wel kunnen. Onze gemeenschappen worden kleiner. Diaconie en caritas dienen van die gemeenschap te zijn. We kunnen geen grote initiatieven meer opzetten of dragen. Het gaat om wat die kleine gemeenschap, betrokken op elkaar, kan dragen en doen.

"De combi geloof, gemeenschap en diaconie is belangrijk"

Van daaruit kun je antwoord geven op wat je kunt betekenen voor andere mensen." "We hebben diaconale initiatieven zien ontstaan, die succesvol zijn geworden. Denk bijvoorbeeld aan de voedselbank, exodus, schuldhulpmaatje, inloophuis. Ze trekken nieuwe vrijwilligers aan. Na enige tijd worden ze zelfstandig. De achterkant van dat diaconale succes is dat de geloofsgemeenschap achterblijft, leeggezogen door maatschappelijke inzet. Mijn stelling is dat we een geloof hebben met een diaconaal gezicht, maar we zijn geen maatschappelijk werker voor Nederland meer. We moeten geloven oefenen en caritas oefenen. De combi geloof, gemeenschap en diaconie is belangrijk. Daar moet je op bouwen. Dat zie ik gebeuren bij Sant'Egidio en het spreekt me echt aan als toekomst voor de katholieke gemeenschappen. En lokaal blijf je een basisloyaliteit hebben richting kerk en bisschop. Want zo ben je verbonden met de wereldkerk."

Stadsdiaken in Amsterdam

Ernst Meyknecht vervolgt: "Toen mijn twee directe collega's ontslagen werden, samen met acht andere mensen in het bisdom, stond ik er ineens alleen voor. Daar word je niet blij van. Voor mij was de resterende tijd onvoldoende om aan veel nieuwe initiatieven te beginnen. Ik heb er voor gekozen om diaconale initiatieven, die lokaal ontstaan, te ondersteunen. Een van die initiatieven is de stadsdiaken in Amsterdam, ingevuld met Colm Dekker. Hij heeft geen parochietaken en is als diaken vrijgesteld voor caritas

in de stad Amsterdam. Hij mag de katholieke gemeenschap een diaconaal gezicht geven. Hij kan op zoek gaan naar nieuwe vormen van maatschappelijke betrokkenheid namens de kerk. Al snel na zijn start begon de corona-epidemie. Je ziet hem nu een basistaak van diaconie vervullen: bemiddelen tussen kerk, overheid, groepen mensen. Hij kent de pijnpunten

in de samenleving en spreekt er overheid, kerk en samenleving op aan. Hij leert dat de coronacrisis veel migrantenkerken in problemen brengt, evenals veel migranten. Als werk voor ongedocumenteerden wegvalt, valt het inkomen weg, en daarmee de mogelijkheden om mee te doen. In de Pauluskerk in Amsterdam-West is nu een voedselprogramma waarmee 600 mensen ondersteund worden. De overheid moet formeel afstand houden van deze zorg voor ongedocumenteerden, maar maakt het mogelijk dat kerken hun taak kunnen doen. De stadsdiaken kan namens de katholieke gemeenschap daarin een rol spelen. Rond Colm Dekker groeit dynamiek, komen mensen in beweging. Er is nu een steungroep ontstaan, die op de achtergrond allerlei taken vervult. Onder andere het erbij halen van de caritasbesturen. Er is veel weerklank op dit initiatief en men doet mee. Het is een teken van hoop en dat doet mij goed."

"Mensen mogen keuzes maken, gaan waar hun hart ligt"

Caritas in de toekomst

Corine van der Loos: "Ik heb een jaar mee mogen optrekken met Ernst Meyknecht om het bisdom te leren kennen. Dat is een groot cadeau nu ik het caritaswerk ga overnemen. De afgelopen tijd heb ik ervaren dat we een andere manier van kijken hebben. Ik onderschrijf de visie van Ernst op de toekomst. De kerk gaat de problemen van de samenleving niet oplossen. Daar is ze te klein voor. Maar die kerk moet wel erop uit gaan de wereld in. Dat zegt ook Paus Franciscus. Een hechte gemeenschap kan veel betekenen en doen." "Een parochie hoeft de steen van alle problemen oplossen niet omhoog tegen de berg op te rollen. Belangrijker zijn vragen als: wie zijn we, wat hebben we, wat willen we, wat kunnen we? Ga altijd als gemeenschap aan het werk. Kerk en geloof is niet iets van zondag, maar van alle dag. Het gaat om een doorleefde betrokkenheid die vorm krijgt in het dagelijks leven. Je kunt

helpen binnen wat voor jou mogelijk is. Zo begon de barmhartige Samaritaan ook. Als er om je heen veel te doen is, kun je de kring uitbreiden. Binnen de groep kun je mensen vragen mee te doen. Samen kun je meer. Caritas is iets wat je vanuit je geloof in een groep doet. En je kunt dan ook communiceren waarom je dit doet. Bij mij gaan dan al snel de kernwoorden geloof, hoop en liefde in het gesprek komen. Dankzij Gods trouw, dankzij ons geloof, ons vertrouwen in God, kunnen we altijd hoop hebben voor mensen, ook als zij zelf geen hoop meer hebben. En onze kracht ligt in de relaties, in de gemeenschap. Ik wil graag met iedereen blijven praten over dit waarom. En ik heb ervaren dat het kleine grote betekenis kan hebben."

Eigentijds geloven en doen

Corine van der Loos: "Het gaat er dus om kerk-zijn in deze tijd te bespreken en dat wil ik doen met pastores, PCI bestuurders en vrijwilligers en gelovigen. Mensen mogen keuzes maken, gaan waar hun hart ligt, zolang ze dat maar doen in verbondenheid met de geloofsgemeenschap. Dat is een inspirerende uitdaging. We maken in het bisdom nu een overgangperiode door vanwege de bisschopsopvolging. De nieuwe bisschop, Mgr. Hendriks heeft caritas genoemd als belangrijk onderdeel van het beleid. Op het bisdom bureau hebben we als collega's afgesproken meer samen te werken en niet ieder apart. We dragen samen de taken van de kerk, en dus pastoraat, liturgie, caritas, gemeenschap opbouwen. Ik pak dat graag met beide handen aan."

Tekst is door Hub Crijns
Foto's zijn gemaakt door Bart Putter
www.bisdomhaarlemamsterdam.nl/caritas

Dienstbaar zijn als kerk in coronatijd

Hans Oldenhof is diocesaan diaconaal werker aartsbisdom Utrecht

Covid-19 verstoort wereldwijd de gebruikelijke gang van zaken. Deze crisis zal nog lang door werken in het leven van talloze mensen, organisaties en instellingen. Er komt ook nieuwe energie vrij.

Regeringen blijken bereid miljarden uit te geven om te voorkomen dat teveel bedrijven omvallen. Mondige burgers, gehecht aan hun vrijheid, blijken bereid zichzelf beperkingen op te leggen, in het belang van de eigen gezondheid en die van anderen. Mensen in vitale beroepen worden meer gewaardeerd. Beleidsmakers en denkers vragen zich af: wat is echt belangrijk naar de toekomst toe en welke nieuwe mogelijkheden dienen zich aan? Een crisis als deze kan openbaren dat de tijd rijp is (*kairos*) om nieuwe wegen in te slaan.

Helpen en geholpen worden

Ook in de parochies van ons aartsbisdom laten mensen zich niet verlammen. Velen hebben zich met elkaar afgevraagd: wat hebben anderen en wat hebben wijzelf nodig? Wat kunnen we doen? Hoe zorgen we dat we hier samen goed doorheen komen? Alle 39 caritasbesturen en leden van pastorale teams in het aartsbisdom Utrecht zijn in april gevraagd welke nieuwe initiatieven men om zich heen zag of zelf had ondernomen. De reacties zijn verwerkt in een diaconale nieuwsbrief in mei en komt hier ook aan bod. Velen kennen de piramide van Abraham Maslow met zijn vijf niveaus van menselijke behoeften. We leven van voedsel, veiligheid, saamhorigheid, waardering en zelfverwerkelijking. Op alle vijf niveaus zijn activiteiten ontwikkeld.

Om te beginnen: voedsel

Alom leeft het besef dat in ons rijke land iedereen genoeg te eten moet hebben, ook als het inkomen wegvalt of bij verplichte quarantaine. De overheid ziet voor zichzelf hier een taak (uitkeringen), en waardeert de inzet vanuit het particulier initiatief. Velen hebben boodschappen gedaan of eten gekookt voor zieke burens of vrienden met corona en dat voor de deur achtergelaten. Iedereen moet te eten hebben, ook daklozen. Een klooster (Huissen) ving op verzoek van een gemeente tijdelijk daklozen op met ziekteverschijnselen. Vele kamers waren ineens gevuld en het was druk in de keuken. Het belangrijkste collectieve instrument van burgers is de voedselbank. Daarin zijn veel parochiale vrijwilligers actief. 'Onze' voedselbank mag niet omvallen! Dat gebeurt wel als er te weinig vrijwilligers zijn of als er te weinig aanbod is, en er is verschil van plek tot plek. De lijnen zijn kort; als er iets nodig is komt dat er ook. In kerkportalen worden goederen verzameld. Waar de voedselbank dicht is worden vanuit de kerken zelf pakketten samengesteld. Als pakketten te klein zijn wordt er een bon bijgedaan voor de supermarkt. Soms wordt er opgeroepen om geld over te maken aan de voedselbank, omdat deze nu voor extra kosten van opslag en vervoer staan. Op het aankopen door voedselbanken van producten tegen kostprijs kwam er commentaar van Voedselbank Nederland. Het is niet de bedoeling dat supermarkten geld krijgen voor producten. Het gaat om de verdeling van de (vele) overschotten. Als die er lokaal tijdelijk niet zijn, doe dan een beroep op collega-voedselbanken. Het moet geen gewoonte worden dat eten wordt gekocht; dan vallen alle voedselbanken om!

Ontsmetten van een kerk
[Foto beeldbureau AFP]

Veiligheid

Wanneer er iets wordt gegeven, dan wordt erop gelet besmetting over en weer te voorkomen. Maar veiligheid is ook: leren omgaan met angst en onzekerheid vanwege de pandemie. De meeste parochies hebben pijlsnel een inhaalslag gemaakt met vieringen en toespraken op het internet en teksten met vieringen via e-mail voor bijv. bezoekers van inloophuizen. Er zijn meer bezoekers op internet dan er begin maart in de kerkdiensten kwamen. Van warme woorden en een levensnabije verkondiging en gebed door leden van pastorale teams uit de eigen omgeving gaat een grote troost uit: hij of zij lijkt het wel direct tegen mij of tegen mijn zieke ouders in het verpleegtehuis te hebben! Veel vieringen worden live uitgezonden en zijn later op internet te volgen. Gelukkig zijn er ook parochies die de vieringen van te voren opnemen en dan een montage laten maken waardoor het geheel nog meer gaat spreken. Actieve deelname aan vieringen vinden we bijvoorbeeld sinds Vaticanum II extra belangrijk. Hoe kun je die bevorderen als de bezoekers thuis op de bank zitten? Hoe wordt de huiskamer een ruimte van gebed? Een oecumenisch collectief dat tal van vieringen op het internet in coronatijd heeft bekeken schreef een eerste evaluatie met vele tips. Een aanrader voor de technische mensen en de voorgangers.

Saamhorigheid

Wij vergeten jou/jullie niet nu jij/jullie aan huis gebonden bent door de corona maatregelen of minder bezoek mag hebben in het tehuis. Jij hoort erbij! Talrijk zijn de telefoontjes van leden van pastorale teams, bezoekgroepen en vrijwilligers van de Zonnebloem, de K.B.O. en anderen. Een medewerker van het jongerenpastoraat vertelt in een YouTube

filmpje hoe ze o.a. via Tik Tok contact heeft met haar achterban over omgaan met coronastress. Een M25 groep sprak via de wekelijkse livestream bijeenkomst af kaarten te gaan sturen naar allerlei mensen. Op sommige plekken ontstond een telefonische hulpdienst, waaraan parochies actief meededen. Doel: vraag en aanbod bij elkaar brengen rond praktische noden of behoefte aan contact. In een aantal dorpen krijgen bewoners van aanleunwoningen eenmalig of zelfs maandelijks ('zolang corona duurt') een verrassingspakket, vaak met een mooie tekst erbij. Een pastoraal werker zei me: "Dit zijn gouden tijden voor de doeners onder de vrijwilligers!"

Waardering

Van waardering krijg je weinig verslag. Dankbaarheid zal ongetwijfeld zijn geuit door mensen die met hun ziel onder de arm liepen, en geraakt werden door een woord of een gebaar van verbondenheid. Een M25-jongereengroep maakte een spandoek om werkers in de zorg te bedanken; prachtig!

Zelfverwerkelijking

Het unieke van de situatie is dat we met elkaar in hetzelfde schuitje zitten. Lang niet iedereen hoeft voor werk of inkomen te vrezzen. Maar angst en onzekerheid en behoefte aan saamhorigheid zijn alom. De situatie nodigt uit tot verdieping: hoe wil ik leven en wat zijn mijn bronnen? Als je wilt reflecteren op de relatie tussen je geloof, je inzet en je leven zou je 'Alle dingen nieuw, een theologische visie voor de 21e eeuw' van Erik Borgman kunnen lezen. Pittige kost, maar (voor hoger opgeleiden) heel interessant. Lees verder in de boekbespreking in dit nummer.

www.isimedia.nl met tips voor
mediagebruik (gratis of via een gift)
www.aartsbisdom.nl/home/diaconie/
diaconale-nieuwsbrief/
Voor ondersteuning en advies:
oldenhof@aartsbisdom.nl

Diaconie is aandacht geven of perspectief bieden

Leo Salman is voorzitter van de Katholieke Diaconie Noordwijk en van de stichting Hulp in Noordwijk

De Katholieke Diaconie Noordwijk is de diaconale werkgroep van de parochieken Sint Jeroen / Maria ter Zee in Noordwijk.

Deze parochies fuseerden in 2007 en gingen in 2012 met vier andere parochies op in de parochie Sint-Maarten. De Katholieke Diaconie Noordwijk organiseert tal van activiteiten.

Kerstpakkettenactie

De Kerstpakkettenactie is een gezamenlijk project met de Protestantse Diaconie Noordwijk en bestaat ongeveer 20 jaar. De actie richt zich op mensen, die getroffen zijn door financiële problemen of door andere vormen van tegenslag in hun persoonlijk leven. Daarbij maken we geen onderscheid: elke Noordwijker kan hiervoor in aanmerking komen. Deze mensen ontvangen ondersteuning voor de eerste levensbehoeften, maar iets extra's zit er voor hen niet in. Het zijn die mensen die wij met Kerstmis *extra aandacht* geven door hen met een kerstpakket te verrassen. Daarnaast dragen allerlei mensen een groeiende groep mensen aan voor een kerstattentie, zodat *er aan hen gedacht wordt* tijdens de feestdagen.

Parochiële Caritas Instelling (PCI)

Ook in de Bollenstreek zijn er mensen die in armoede leven. Meestal lopen ze er niet mee te koop. Ons sociale stelsel is uitgebreid en veel mensen krijgen vanuit de gemeente of het Rijk ondersteuning. Toch zijn er mensen die er ondanks de geboden hulp niet uitkomen. Daar biedt de Parochiële Caritas Instelling ondersteuning. De Katholieke Diaconie Noordwijk overlegt één keer per jaar met de PCI. Op dit moment houdt de PCI van de parochie Sint Maarten zich voornamelijk bezig met de gezinshereniging van vluchtelingen. Dat gebeurt in samenwerking met de Protestantse Diaconie Noordwijk en de organisaties van Vluch-

telingen Werk Noordwijk en Teylingen. We willen bereiken dat deze mensen een bestaan kunnen opbouwen en hen een *perspectief geven voor een toekomst* in Nederland.

Fietsmaatjes Noordwijk

Fietsmaatjes is er voor mensen die er graag op uit gaan met de fiets maar dit door een beperking niet meer zelfstandig kunnen. Zij worden de gasten genoemd. Fietsmaatjes Noordwijk is een initiatief van de Katholieke Diaconie Noordwijk en bestaat sinds 1 maart 2014. Het bestuur van de diaconie is ook het bestuur van Fietsmaatjes Noordwijk. Elke gast wordt gekoppeld aan een vrijwilliger. Samen maken de gast en vrijwilliger fietstochten op een duofiets met elektrische trapondersteuning. Daar wordt veel gebruik van gemaakt, alleen al in Noordwijk rijden er zes duofietsen. Door een wekelijkse fietsrit komen de gasten soms uit een isolement en krijgen de *aandacht*, waar mensen als sociale wezens zo'n behoefte aan hebben.

SchuldHulpMaatje

De Stichting Hulp In Noordwijk is opgericht door de Protestantse en Katholieke diaconieën. Leden van de diaconieën vormen het bestuur van de stichting. In Noordwijk werken we nauw samen met de burgerlijke gemeente. De stichting heeft het project SchuldHulpMaatje in Noordwijk opgezet vanuit een christelijke levensovertuiging om hulp te bieden. Om een vicieuze cirkel van schulden te voorkomen, ondersteunen vrijwilligers voor een langere termijn mensen met problemen rond schuld en administratie. Het haalt hulpvragers uit een situatie van stress en depressie. De toekomst wordt zonniger en biedt de mensen weer *perspectief en kwaliteit van leven*. Het is bijzonder om te zien dat de meeste vrijwilligers dit niet doen vanuit een christelijke

Het Van Limburg Stirum Fonds bestuur overhandigt de zesde duofiets aan Piet Augustinus en Leo Salman

[Foto: archief Leo Salman]

levensovertuiging, maar omdat zij iets willen teruggeven aan de samenleving.

Andere activiteiten

In samenwerking met de Protestantse Diaconie - die dezelfde actie uitvoert bij Woonzorgcentrum Groot Hoogwaak voor gemeentelieden ouder dan 80 jaar - bezorgen we als Paasgroet een plantje bij alle bewoners van Woonzorgcentrum Jeroen. De bewoners zijn blij met deze *aandacht*.

Wij participeren in de Stichting Samen Voor Vrede Noordwijk. Vrijwilligers met verschillende culturele achtergronden dragen dit initiatief. Daarnaast bestaat de groep ook uit verschillende kleuren en afkomst waarbij *tolerantie, respect en aandacht* voor elkaar de hoofdmoot vormen. Elk jaar organiseert de stichting het VredesFestival op 5 mei in Noordwijk. In de derde week van september houden de Protestantse Gemeente Noordwijk en de parochieken Sint Jeroen/Maria ter Zee een gezamenlijke oecumenische thematische viering over Vrede dichtbij en ver weg. Met deze jaarlijkse vieringen onderhouden we ook de *onderlinge betrokkenheid en aandacht voor elkaar*.

Wij hebben contacten met de Voedselbank Noordwijk en VluchtelingenWerk Noordwijk en geven jaarlijks een bescheiden geldelijke bijdrage als teken van betrokkenheid. Fysieke ondersteuning is helaas niet mogelijk, maar op deze manier blijft ook dit werk onder onze *aandacht*.

Naast deze lokale activiteiten heeft onze Diaconie *aandacht* voor de noden in de wereld. Jaarlijks participeren we in de Vastenactie, Wereldmissiedag en Adventsactie.

Welke rol vervult een diaconie in deze tijd?

Bij het maken van dit overzicht komen een paar kernwaarden bovendrijven, namelijk

aandacht, kwaliteit van leven en perspectief. Elk mens heeft hier behoefte aan. We zijn sociale wezens, we kunnen niet leven met constante tekorten (in welk opzicht dan ook), en we gaan er aan onderdoor als we voortdurend ernstige zorgen hebben. Een focus van de christelijke gemeenschappen en organisaties op deze noden van de mens kan ons helpen onze missie en visie op het snijvlak van kerk en samenleving te vernieuwen en daar zowel onze bestaande als nieuwe activiteiten op te richten.

Van waar uit werken we?

Diaconie is afgeleid van het Griekse woord *diakonia*. Het betekent dienst, dienen. Vanaf het allereerste begin heeft de kerk dit als een van haar belangrijkste taken gezien: het dienen van je naaste, van de mensen en van de wereld. Door dienstbaar te zijn aan mensen en aan de samenleving, dichtbij en ver weg, geven de kerken concreet gestalte aan de Bijbelse boodschap. In de bijbel geldt niet het recht van de sterkste, maar van de zwakste. Telkens weer klinkt de oproep om samen te werken aan een rechtvaardige samenleving. Het is Gods bedoeling dat de wereld en ieder mens tot zijn recht komt. De kerk geeft daar in het diaconaat, in alle bescheidenheid, handen en voeten aan.

Een zegenwens

Ter afsluiting de zegenwens van Iona.
Vrede wens ik je toe, liefde wens ik je toe.
Moge God je behoeden, leef met zijn liefde,
Vrede wens ik je toe.
Zegen wens ik je toe, aandacht wens ik je toe,
dat er mensen zijn met wie je kunt delen.
Zegen wens ik je toe.

www.parochiesintmaarten.nl/hulp-pc
www.stichtinghulpinnordwijk.nl

Een klein vermogen en toch daadkrachtig

Hans Oldenhof is diocesaan diaconaal medewerker Aartsbisdom Utrecht

Het aartsbisdom Utrecht heeft een sterke Caritastraditie. De besturen zijn relatief vermogend als je het vergelijkt met elders. Er zijn een aantal multimiljonairs, en genoeg besturen die moeten roeien met de (niet zo lange) riemen die men heeft.

Het jaarlijkse werkkapitaal van caritasbesturen bestaat uit de opbrengst van effecten en van beleggingen in onroerend goed (huren en pachten), aangevuld door collectegelden en binnengekomen giften (en af en toe een legaat). Met een groot werkkapitaal kun je meer doen.

Schuldsaneringsfonds PCI Amersfoort

In Amersfoort bijvoorbeeld heeft de Caritas in 2019 enkele grote stappen gezet in samenspraak met de gemeente en anderen. Men steunt als enige kerkelijke organisatie, samen met een zorgverzekering en een bank, een nieuw gemeentelijk herstructureringsfonds voor problematische schulden. Er zijn veel mensen met zodanige schulden, dat zij er op eigen kracht niet meer uitkomen. Dit fonds neemt de schulden over, stelt de aflossingsmogelijkheden voor de schuldenaar vast, en maakt afspraken voor een afbetalingsregeling met de schuldeisers. Dit alles voor drie jaar, en daarna is de schuldenaar schuldenvrij. Elders bestaat ook schuldhelpverlening, maar in Amersfoort heeft de betrokken schuldenaar al snel te maken met maar één loket, wat het proces veel overzichtelijker maakt. Zoiets kun je als caritas mee opzetten als je bestuur daadkrachtig is en je werkkapitaal groot genoeg.

Activiteiten van PCI met klein vermogen

Een klein werkkapitaal van € 20.000 of minder hoeft echter niet te betekenen dat er

minder gebeurt. De PCI Eusebiusparochie in Arnhem en omstreken en de PCI Paulusparochie in Groenlo en omstreken laten dit zien.

De Eusebiusparochie

Het PCI-bestuur vergadert zesmaal per jaar in Velp. Vertegenwoordigers van de twee werkgroepen uit Arnhem en de Veluwezoom schuiven aan. Het werkkapitaal is rond de € 20.000,-. De gemeenten Arnhem en Rheden zijn actief op het terrein van de armoedebestrijding en -preventie. In de Veluwezoom is een noodfonds actief dat aanvragen van hulpverleners behandelt: de SUN Rheden e.o.. De Caritaswerkgroep Veluwezoom krijgt zelf weinig aanvragen, volgt wat er gebeurt, springt af en toe bij en zoekt zijn weg binnen het netwerk. Ook ondersteunt men jaarlijkse projecten: het Inloophuis en de Voedselbank in Dieren, de regionale stichting SchuldHulpMaatje en de interkerkelijke actie Kersttas. Daarnaast heb je Arnhem, een van de armste steden van ons land met tweemaal zoveel armoede als gemiddeld. Diaconaal gebeurt er vanuit de kerken van alles. Tekenend is misschien dat er van de eenendertig genomineerde diaconale projecten uit het aartsbisdom voor de Ariëns Prijs voor diaconie 2019 er vier uit Arnhem kwamen. Sociale projecten, gericht op armoedebestrijding en het doorbreken van sociaal isolement zijn er natuurlijk overal. Bijzonder is dat genoemde vier projecten zichzelf zien als (mede) gelieerd aan de katholieke parochie.

De caritas in de stad Arnhem

Met de protestantse kerken en de Vincentiusvereniging werkt Caritas sinds 1991 samen in een Stedelijk Oecumenisch Diaconaal Beraad. De Vincentiusvereniging is zeer actief en zette in 2000 de plaatselijke stichting Leergeld op.

Artistieke impressie van het toekomstig Vincentiushuis in Groenlo [Foto via Vincentiusvereniging Groenlo]

De Caritas heeft zich in Arnhem binnen de noodhulpverlening een eigen plaats verworven. Na een hulpaanvraag gaan werkgroep-leden, meestal twee aan twee, op huisbezoek. In 2019 waren er 135 hulpvragen (waarvan 5 uit Rheden). Gemiddeld besteedt men zo'n € 350,- per aanvraag. Per jaar is dat € 12.000,-. Soms springt een plaatselijk charitatief fonds bij, zoals de Dullertsstichting. In 2019 reikte men ook 35 voedselnoodpakketten uit en de pastores hebben bonnen van € 25,- voor acute noodhulp aan de deur. De Caritas van de parochie heeft een levend contact met een vijftiental projecten, die men jaarlijks ondersteunt met een bedrag tussen de € 250,- en € 500,-. Totaal is er in 2019 ruim € 7.000,- uitgegeven, het meeste in december. Het gaat om bijv. de Voedselbank, de Kledingbank, Inloophuizen, een maatjesproject voor eenzaam stervenden, vakantiecampen voor kinderen en ouderen, een kringloopwinkel voor bewoners van de beide AZC's, bezoeken van minder bedeelden aan kloosters, kerstpakketten en vastentassen. Zo bereikt men heel veel mensen.

Het contact tussen de caritaswerkgroep en hulpvragers komt in Arnhem gemakkelijker tot stand dan op veel andere plaatsen, omdat men levende contacten onderhoudt binnen het hele netwerk van de armoedebestrijding. De coördinator van de werkgroep kent naast de vrijwilligersorganisaties ook veel professioneel persoonlijk: maatschappelijk werkers, ambtenaren en gemeentebestuurders. Ze weten hem te vinden en hij is ook niet te beroerd om hen aan hun jas te trekken als het niet opschiet rond een schrijnend geval. Hij laat zich ook niet belazeren en gaat als het nodig is een indringend gesprek aan. Binnen de werkgroep en bij het bestuur heeft hij altijd wel een pakkend verhaal. Caritas staat op de kaart!

De Paulusparochie

In de Achterhoek gaan veel kerken dicht. In Groenlo zal de Calixtusbasiliek als laatste overblijven. De Caritas heeft een gering werkkapitaal, rond de € 5.000,-. Sinds 1853 is er een actieve Vincentiusvereniging. Daar ligt al decennia het zwaartepunt rond armoedebestrijding. Er is niet alleen een winkel voor tweedehands kleding; men verstrekt ook noodpakketten, renteloze leningen en kerstpakketten, en men kan mensen goed doorverwijzen. Ook is men uitgiftepunt van de mee opgerichte regionale Voedselbank. Toen Groenlo nog een zelfstandige parochie was waren Caritas en Vincentius vrijwel één onder de naam VICA. Met de parochiefusie werd er ontvlochten, maar de banden blijven innig. Een werkgroepenstructuur is er nauwelijks. Bestuursleden komen tweemaal per jaar samen. De kracht van het Caritasbestuur ligt op een ander vlak: de oprichting, samen met Vincentius, van de regionale stichting SchuldHulp Op Maat in 2011. Hier wordt veel uitvoerend werk gedaan. Caritas-bestuursleden treffen elkaar ook in de SOM en bij Vincentius. Dit jaar investeert Caritas met instemming van het bisdom via een hypothecaire lening bijna een derde van zijn vermogen in een nieuwe, veel grotere vestiging van Vincentius, een gebouw waar allerlei verwante organisaties onderdak zullen vinden. Grote sponsors, waaronder de gemeente, maken dit mede mogelijk. De taak van Caritas hier is dus minder uitvoerend en meer voorwaardenscheppend, zodat anderen de armen in Oost Gelre en Berkelland kunnen ondersteunen. Ook de rijkere Caritas van de Ludgerparochie, met wie men gaat fuseren, investeert in Vincentius. Daar heeft men ook de zorg voor Aalten en Winterswijk, verder van Groenlo. De fusie wordt nog spannend.

www.caritasamersfoort.nl
www.eusebiusparochie.nl
<https://stpaulusparochie.nl/index.php/home-sp>
<http://www.vincentiusgroenlo.nl/>

Diaconaal doen tijdens de covid-19 epidemie

Hub Crijns en Jan Maasen zijn leden van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad

In de zomer van 2020 is de verspreiding van het covid-19 virus door de strenge sluiting van de samenleving teruggebracht. Daarom kwamen er verlichtende maatregelen.

De samenleving leek terug te gaan naar normaal. Door de vakanties en het vrijere sociale omgang stegen de besmettingen weer. In de maand oktober wordt gesproken over de tweede golf. Wat betekent dit alles voor caritas en diaconie?

Groepen in nood

We zien dat bij de coronacrisis verschillende groepen mensen om uiteenlopende redenen in nood raken. Eerstens de mensen die ziek worden, in het ziekenhuis geraken, eventueel op de IC, etc.. Als tweede de mensen uit hun directe omgeving, die besmet raken, uit voorzorg in thuisisolatie moeten, zich zorgen maken om hun geliefden in het ziekenhuis. Ten derde de mensen die extra kwetsbaar zijn vanwege hun leeftijd, een chronische ziekte, die angstig zijn, hun sociale contacten buitenshuis verregaand verminderen en gevaar lopen te vereenzamen. Als vierde mensen die verstoken blijven van hulp of die in mindere mate ontvangen vanwege de coronamaatregelen. Denk aan dak- en thuislozen, klanten voedselbank, bezoekers van inloopcentra e.d.. Ten vijfde mensen die vanwege de coronamaatregelen in financiële moeilijkheden raken en geen of te weinig gebruik kunnen maken van de voorzieningen. Een aantal noodfondsen ziet nog twee nieuwe groepen: de mensen die net buiten de criteria van de voedselbank vallen, en mensen zonder papieren die hun hele inkomen zien wegvallen.

Zien, bewust worden, geraakt worden

Elke manier van diaconaal doen ontstaat bij het zien van de nood bij een medemens,

je daarvan bewust worden, je erdoor laten raken of erdoor geraakt worden. Mensen in nood zien is een kunst: namelijk met ogen van liefde de wereld in kijken. De vijf onderscheiden groepen hebben verschillende noden en behoeften. Je hebt ook verschillende bekwaamheden nodig om die noden te signaleren en om er in coronatijd een adequaat antwoord op te ontwikkelen. De afgelopen maanden hebben geleerd, dat die antwoorden heel verschillend kunnen zijn: van concreet iets doen tot een keten van activiteiten. Er wordt hier een diaconaal dilemma zichtbaar. Enerzijds verwachten we meer van caritas en diaconie omdat we de maatschappelijke noden zien stijgen. Anderzijds zien we de capaciteit juist afnemen (oudere vrijwilligers die minder actief worden of geheel stoppen) en worden nieuwe noden niet gesignaleerd, omdat er geen contacten meer zijn met deze groepen. Veel diaconaal doen is gebaseerd op sociaal contact, bij elkaar komen, iets doen voor elkaar. Dat wordt lastiger met de richtlijnen van op afstand blijven, mondkapjes dragen, thuis blijven als je klachten hebt. Caritas en diaconie op anderhalve meter moeten opnieuw uitgevonden worden.

Helpen waar geen ander helpt

Caritas en diaconie hebben diaconale economie ontwikkeld in het metterdaad doen van de Werken van Barmhartigheid. Dorstigen te drinken geven, hongerigen voeden, naakten kleden, vreemdelingen gastvrij opvangen, gevangenen bezoeken, zieken bezoeken, doden begraven. Opvallend is daarbij het toegenomen eetprobleem. Er zijn steeds meer mensen in Nederland, die onvoldoende middelen hebben om voor een eigen maaltijd te zorgen, zo lijkt het. De voedselbanken bestonden in 2000 nog niet

Reliëf Sint Maarten in de Dominicuskerk Utrecht

[Fotograaf: Hub Crijns]

en in 2019 stond het aantal vaste klanten van de voedselbanken op 151.000. Dat is drie keer een volle Kuip van Rotterdam. Diaconie en caritas hebben lokaal allerlei initiatieven ontwikkeld om mensen een, twee of drie keer per week een warme maaltijd te geven, dat zijn in totaal honderdduizenden mensen inmiddels. De corona epidemie heeft dit concrete helpen bij de noden van een medemens flink belemmerd. Samen eten in een publieke ruimte was er eerst niet meer bij, toen mondesmaat, en nu weer niet. Hier is veel nood bijgekomen in de afgelopen tijd. Maaltijden klaar maken op anderhalve meter afstand is met enig organiseren te doen. En veel diaconale vrijwilligers hebben inmiddels geleerd om op vaste tijden op vaste plekken warme maaltijden uit te delen. Bijvoorbeeld aan de deur soep met brood.

Helpen met gebruik van andere voorzieningen

Veel diaconale hulp stapt in een nood van mensen om die tijdelijk op te lossen. Want het probleem wordt mede veroorzaakt doordat anderen tekort schieten: in hun beleid, in hun voorzieningen, in hun werk. Of doordat mensen buiten de regels vallen, het systeem niet meer kunnen doorzien, de weg naar de beschikbare hulp niet meer kunnen vinden. Diaconale vrijwilligers vangen mensen op, helpen waar nodig, wijzen de weg naar andere voorzieningen, gaan mee naar het (digitale) loket, vullen formulieren in. En zij laten op grond van hun doen en ervaringen aan anderen weten wat er gebeurt, wat er niet goed gaat. Dit signaleren en lobbyen voor beter beleid of betere voorzieningen of meer geld bij vaak de overheid maar ook bij maatschappelijke organisaties blijkt dringend nodig te zijn. De corona epidemie heeft ook dit diaconale

schema door elkaar gegooid. Want wie schiet te kort in hun taak en verantwoordelijkheid, of is niet te vinden? Het is een besmettelijke ziekte, en als het virus rondwaart, zijn we zelf ook aanwijsbaar. Hoe letten we op? Houden we voldoende afstand? Blijven we bij klachten voldoende thuis? Of gooien we de kont tegen de krib en gaan we protesteren dat er toch niets aan de hand is? Er heerst volkomen verwarring over de traditionele kaders en manieren van doen. Ook bij caritas en diaconie.

Helpen met perspectief naar een structurele oplossing

Diaconale vrijwilligers zien de noden van mensen, helpen voor wat ze waard zijn, en tegelijk lijkt het vaak dweilen met de kraan open. Kun je zoeken naar duurzame oplossingen die het probleem bij de oorzaak aanpakken? Vaak wordt dat zoeken gedaan met plaatselijke overheid, bedrijven of maatschappelijke organisaties. Soms lukt het om duurzame oplossingen te vinden. Maatjesprojecten zijn een voorbeeld van die derde weg.

Dat perspectief is bij een besmettelijke ziekte moeilijk te bieden. Diaconaal doen dient voorzichtig te zijn. En met diaconie en caritas los je geen besmettelijke ziekte op. Die oplossing dient te komen van een goed werkend medicijn of van een goed werkend vaccin. Zolang daaraan gewerkt wordt, roeien diaconie en caritas met het bootje en de riemen die er zijn. Elke hulp verleend aan iemand in nood door het coronavirus, is een belangrijke daad onder elkaar. De ander wordt gezien, telt mee, is mens en verwijst zo naar een betere toekomst. Daar is het met diaconie en caritas om te doen.

www.rkdiaconie.nl

De stadsdiaken van Amsterdam

Hub Crijns is redacteur van Diakonie & Parochie

Sinds 1 maart 2019 is Colm Dekker stadsdiaken in Amsterdam. Hij heeft in de 24 jaar daarvoor als pastoraal werker gewerkt in de parochies van Amsterdam (Nieuw-) West.

Hij is bekend met de kerkelijke situatie van Amsterdam, met kerk en buurt, het drugs-pastoraat, de migrantenparochies, de vluchtelingen en migranten in Amsterdam. Colm Dekker is sinds 2000 lid van Sant'Egidio in Amsterdam en is 7 april 2019 diaken gewijd, en als diaken verbonden aan de Gemeenschap van Sant'Egidio.

“De stadsdiaken heeft de opdracht om de katholieke kerk in Amsterdam een diaconaler gezicht te geven. Dat is een nieuwe functie. Veel mensen binnen de parochie zijn actief met liturgie, catechese en sacramenten en minder met caritas / diakonie. Anderen doen meer aan caritas, en weer minder met het ‘gewone parochieleven’. Katholieken doen ontzettend veel en participeren in allerlei netwerken, maar wat zij doen wordt nauwelijks gezien als integraal en fundamenteel deel van de kerk. Een andere visie op de kerk helpt hopelijk ook om andere keuzes te maken en de kerk een ander gezicht te geven. Daarbij speelt de stadsdiaken een verbindende rol, onder andere door te zorgen dat mensen elkaar meer kennen, meer herkennen, meer samenwerken. Als er over de caritas gesproken wordt, moeten niet alleen mensen van de PCI erbij betrokken worden, maar ook de mensen die al een vitale rol in de parochie spelen.” Voordat de stadsdiaken aan zijn verkenning begon, werden drie speerpunten gekozen om van daaruit de kerk een diaconaler gezicht te geven.

Ongedocumenteerden

“In Amsterdam zijn tienduizenden ongedocumenteerden, mensen die per definitie onzichtbaar, ‘onder de radar’ blijven. Een deel van hen heeft bekendheid gekregen als ‘We Are Here’ en vormt de zichtbare top van een ijsberg. Zij kozen ervoor om zichzelf en hun onmogelijke situatie zichtbaar te maken: zij zijn in Nederland en willen hier blijven en kunnen nergens anders heen. Ze hopen uiteraard op een verblijfsstatus. Er waren meerdere groepen ‘We Are Here’ die van kraakpand naar kerk naar afbraakpand trokken. De kerken en parochies in Amsterdam hebben aan deze groepen veel steun gegeven. Toen gaandeweg bleek dat de groepen steeds moesten verhuizen, ontstond de vraag: volgen we ze en hoe doen we dat? Wat als er in een andere wijk onze hulp weer nodig is? “Eigenlijk is er een stadsdiaken nodig, die vanuit de RK kerk in alle wijken en delen van de stad actief kan zijn!”

“De stadsdiaken kan bemiddelen naar de parochies over wat mogelijk is. Sommigen willen helpen met geld, anderen met het bij elkaar brengen van goederen. Weer anderen willen informatie, er eens over praten. Weer anderen willen een preek op zondag. En altijd is het beter als parochianen persoonlijk contact hebben met de mensen om wie het gaat, in dit geval met de ongedocumenteerden.”

Jongerenwerk

“In Amsterdam Nieuw-West hebben de Salesianen een project opgezet, genaamd ‘Oratorio’, dat zich richt op de jongeren in Osdorp. Dat stuk van Amsterdam is een typische Vogelaaibuurt of achterstandswijk. Er leven heel veel internationale culturen. De Salesianen hebben een bijzonder charisma door hun jongerenwerk, zoals hun stichter Don Bosco

Colm Dekker na afloop van een viering
[Fotograaf: Udo Minde]

dat ooit in Turijn deed. Bovendien sluit het internationale karakter van hun gemeenschap direct aan bij het internationale karakter van de buurt. De stadsdiaken ondersteunt enerzijds het project zelf en wil anderzijds aan parochies in andere wijken laten zien dat de kerk betekenis kan hebben voor jongeren en voor wijken.”

Migrantengemeenschappen

“In Amsterdam zijn er vele migrantengemeenschappen, waarin vele culturen samenleven. Er zijn katholieke migrantengemeenschappen die een bloeiend leven kennen en er zijn kleinere groepjes die het moeilijk hebben. In veel opzichten vormen zij het meest vitale deel van de kerk. Dat is in één oogopslag duidelijk als je naar de gemiddelde leeftijd kijkt en naar de vreugde waarmee het geloof beleefd wordt. Migrantengerken zijn anders georganiseerd dan witte parochies. Een Caritas of PCI is er vaak niet. De gemeenschap komt bij elkaar, viert liturgie, verkondigt het geloof, eet samen en praat met elkaar en dan komen hulpvragen naar voren. Zo nodig, als het kan, wordt ter plekke hulp georganiseerd. Migrantengemeenschappen maken een andere realiteit mee dan de reguliere territoriale parochies en ontwikkelen dus ook andere vormen van kerkzijn. De rol van de stadsdiaken is om de migrantengerken en de territoriale parochies meer van elkaar te laten leren, samen te brengen en, waar het caritas betreft, samen meer het gezicht van de kerk te laten bepalen.”

Corona

“Sinds maart leren we wat het is om caritas te beoefenen in coronatijd. Al ontwikkelde praktijken gingen op halt of stop. Hoe ziet

caritas er uit in de anderhalve meter-samenleving? In het begin heel klein. Je begint stapje voor stapje. Het is een andere realiteit. Wat voor corona gewoon sociaal was, moet nu opnieuw geleerd worden, vaak ook met andere vrijwilligers, want veel oudere mensen zijn kwetsbaar en blijven in sociale isolatie. En je leert nieuwe problemen kennen. Mensen verliezen hun baan en inkomen. Er komen isolatieproblemen. Er komen geldproblemen. Er komen gezondheidsproblemen. Voor migranten is er een routekaart opgesteld, die wegwijs maakt in onze samenleving rond verblijf, werk, gezondheid, uitkering. De routekaart kent een groot onderscheid tussen mensen met en zonder papieren. Als stadsdiaken heb ik de weg gewezen naar een noodfonds waar migrantengerken een beroep op kunnen doen. Daarnaast heb ik samen met de Caritas van het bisdom gezorgd voor fondsen zodat de migrantengemeenschappen hun mensen voedsel konden geven, omdat er echt honger geleden werd. We hebben, samen met anderen, twee plekken gecreëerd waar voedsel (pakketten of vouchers) worden uitgedeeld aan mensen zonder papieren die per definitie niet in aanmerking komen voor de reguliere Voedselbank.

Als kerk kun je een eigen onmisbare rol vervullen te midden van partners als de Protestantse Diaconie, Gemeente Amsterdam, Rode Kruis, FNV Domestic Workers en georganiseerde internationale groepen zoals Surinamers, Filipijnen, Indonesiërs en Brazilianen.”

Paasboodschap

“Als stadsdiaken heb ik met Pasen een oproep gedaan om mensen zonder papieren in coronatijd papieren te geven. Ik ben geen politicus. Ik ga er niet over of dat een tijdelijke of definitieve verblijfsstatus moet zijn, maar voor de veiligheid van iedereen en voor het leven van deze mensen is het van groot belang dat we hen niet aan hun lot overlaten.”

Vierenzeventig Elisabeth certificaten

Jan Maasen is medewerker diaconie en missiesecretaris van het bisdom Rotterdam

Anders dan anders. In 2020 gaat bijna alles anders dan voorheen. Dat anders kenmerkt ook de zevende editie van de diaconieprijs 'Brood en Rozen' van het Bisdom Rotterdam.

Toen begin maart de uitnodigingen aan parochies en PCI-en verzonden werden om projecten en activiteiten voor te dragen voor de diaconieprijs Brood en Rozen, gingen we nog uit van de gebruikelijke indeling naar drie categorieën.

Werken van barmhartigheid

Wel hadden we die inhoudelijk aangepast. In 2020 wilden we de 'Werken van Barmhartigheid' centraal stellen en prijzen uitreiken voor de winnaars die op drie manieren actief zijn. Ten eerste de Werken van barmhartigheid door volwassenen gedaan. Ten tweede de Werken van barmhartigheid door kinderen en jongeren verricht. En ten derde activiteiten rond het achtste Werk van barmhartigheid: de zorg voor het gemeenschappelijk huis (zorg voor de schepping). De datum van de uitreiking stond al vast. Traditioneel vindt die plaats op de zaterdag tussen de feestdagen van twee diaconale heiligen: Sint Maarten (11 november) en de H. Elisabeth van Thüringen (17 november). We hadden al een inleidster voor zaterdag 14 november. In 2017 had Liesbeth Stalmeier een levendig beeld gegeven van Sint Maarten. Nu zou Desirée Krikhaar ingaan op de iconografie van de H. Elisabeth van Thüringen en de verbinding met de Werken van barmhartigheid.

Diaconie in coronatijd

Al vrij snel na de uitnodiging kondigde de overheid de intelligente lockdown af om verspreiding van het coronavirus tegen te

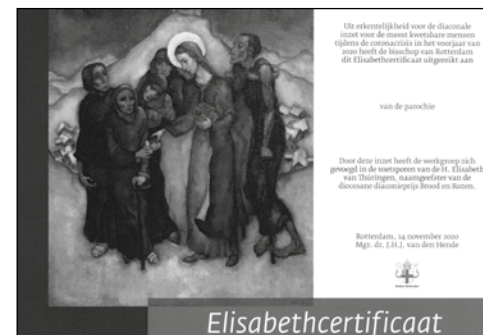
gaan. Het maatschappelijke en kerkelijke leven kwam goeddeels stil te liggen. Parochies en PCI-en hadden wel wat anders aan hun hoofd dan projecten voor te dragen voor een diaconieprijs in het najaar. Alle energie en creativiteit ging uit naar het contact onderhouden met de meest kwetsbare groepen in de eigen gemeenschap en / of buurt. Hoe kon in deze omstandigheden het beste worden voorzien in acute behoeften en noden, zowel materieel als geestelijk? Op lokaal niveau werden allerlei initiatieven genomen. Om daaraan meer bekendheid te geven zijn in het voorjaar vier extra edities van de digitale 'Nieuwsbrief Dienen' verschenen.

Elisabethcertificaat

Eind mei hadden we pas twee aanmeldingen ontvangen voor de Brood en Rozenprijs. Voor het bisdombestuur was deze situatie aanleiding om de formule van de diaconieprijs aan te passen. Geen competitie dit jaar en prijzen voor de winnaars, wel een blijk van waardering voor alle initiatieven van parochies en (caritas)instellingen, die in coronatijd hebben omgezien naar kwetsbare mensen. Daarvoor is een speciaal Elisabeth certificaat ontworpen, waarvoor een schilderij van de H. Elisabeth model heeft gestaan, dat sinds enige jaren hangt in het trapportaal van het bisdombureau. De initiatieven, die vermeld stonden in de extra nieuwsbrieven, waren automatisch aangemeld. Daarnaast konden parochies en PCI-en tot half juli andere activiteiten opgeven. Dat leverde uiteindelijk een lijst van 74 ontvangers op.

Diaconale Kalender 2021-2022

Op basis van deze lijst is een selectie van 23 activiteiten gemaakt, die zijn opgenomen in een 'Diaconale Kalender 2021-2022'. Met elkaar geven ze een breed beeld van

Het Elisabeth certificaat Brood en Rozen 2020
[Foto: Bisdom Rotterdam]

activiteiten tijdens de eerste golf van de coronapandemie en vormen daarmee een soort 'brochure diaconieprijs'. Als men de kalender opgevouwen op een bureau zet, treft men op de ene pagina een beschrijving van een diaconale activiteit aan, en op de andere pagina een daarbij passende foto en een maandkalender met belangrijke dagen voor diaconale vrijwilligers. Daartoe behoren onder meer de data van de landelijke missionaire collectes, kerkelijke gebedsdagen voor diaconale onderwerpen en feestdagen van diaconale heiligen. De Diaconale Kalender is inmiddels verzonden naar alle ontvangers van een Elisabethcertificaat, de werkgroepen diaconie en MOV, de besturen van parochies en PCI-en en de actieve pastorale beroepskrachten in het bisdom Rotterdam.

Digitale uitreiking

In de zomer hoopten we nog op een fysieke uitreiking. De tweede golf van de coronapandemie maakte dat onmogelijk. Daarom hebben we gekozen voor een live-streaming van een kleinschalige bijeenkomst via het YouTubekanaal van het bisdom. Desirée Krikhaar heeft een presentatie gehouden over de Werken van barmhartigheid en de H. Elisabeth van Thüringen (1207-1231) aan de hand van een aantal kunstwerken. Vanzelfsprekend kwamen de panelen van de Meester van Alkmaar voorbij, maar ook een vroege afbeelding, die Christus liet zien als de Barmhartige Samaritaan, en iconen van de 'Moeder Gods van barmhartigheid' en de 'Moeder Gods, Vreugde van alle lijdenden en bedroefden'. Bij de laatste waren aan weerszijden van de Moeder Gods afbeeldingen van de Werken van barmhartigheid te zien.

Elisabeth van Thüringen

Daarna richtte Desirée Krikhaar de schijnwerper op de H. Elisabeth van Thüringen en vertelde zij haar levensverhaal onder meer aan de hand van de Meester van de Elisabethpanelen. Als vierjarige werd zij als dochter van de Hongaarse koning uitgehuwelijkt aan een zoon van een graaf van Thüringen, omdat die in een droom een ster aan de hemel had gezien die een geschikte huwelijkskandidaat zou aanwijzen. De betreffende jongeman kwam al vroeg te overlijden, maar ze trouwde in 1221 met een broer, Lodewijk IV. Ze moest niets hebben van de pracht en praal van het hof, droeg geen kroon en had veel oog voor mensen in nood. Ze gaf geregeld brood aan de armen, deelde kleding uit en verzorgde zieken. Op tal van schilderijen wordt ze afgebeeld, terwijl zij een of meer Werken van barmhartigheid uitvoert, zeer tot verdriet van haar schoonfamilie. Toen haar man op kruistocht op weg naar het heilig land in Italië overleed in 1227, verliet zij de Wartburg en kwam na tal van omzwervingen terecht in Marburg. Daar bouwde zij met het geld van haar erfenis in 1228 een gasthuis, vernoemd naar Franciscus van Assisi. Vanwege die stichting zijn nadien juist veel gasthuizen en ziekenhuizen naar haar vernoemd, in Nederland b.v. in Tilburg, Arnhem, Wijk bij Duurstede, Leiden, Haarlem, Amersfoort en Alkmaar. Elisabeth putte haar lichaam uit door de verzorging van de zieken en stierf al op 24-jarige leeftijd in 1231. Vier jaar later werd zij heilig verklaard.

Elisabeth certificaten

Mgr. J. van den Hende ondertekende de Elisabeth certificaten als blijk van waardering voor de diaconale inzet. "Door uw inzet heeft u zich gevoegd in de voetsporen van de H. Elisabeth van Thüringen, naamgeefster van de diocesane diaconieprijs Brood en Rozen".

De presentatie is te bekijken op het YouTube kanaal van het bisdom Rotterdam. Zie <https://www.youtube.com/watch?v=g8i-VORCPGw>

Vluchtelingen en migranten in de klem tussen corona en falend beleid

Hub Crijns interviewt Bob van Dillen, senior migration advisor bij Cordaid

In 2019 waren er 79,5 miljoen mensen op de vlucht voor gewapend conflict, extreme armoede of klimaatgeweld. Of voor een combinatie van die oorzaken. Dat is bijna 10 miljoen meer dan het jaar daarvoor.

Over welke groepen hebben we het?

“Het merendeel vluchtelingen en migranten, ruim 45 miljoen, is ontheemd in eigen land, een groep waar paus Franciscus eind september speciale aandacht voor vroeg ter gelegenheid van de Werelddag voor Migrant en Vluchtelingen. Ongeveer één derde zoekt zijn toevlucht over de grens, dat zijn er al 26 miljoen. De groei is onder andere veroorzaakt door miljoenen Venezolanen die hun land zijn ontvlucht. Zo’n 80% wordt opgevangen in de buurlanden, slechts een klein deel komt naar Europa. Wereldwijd zijn er ruim 4 miljoen asielzoekers, en zo’n 10 miljoen zijn staatloos. Zet dat even af tegen het aantal migranten, vorig jaar waren er dat bijna 260 miljoen, dat is ongeveer 3,4 procent van de wereldbevolking. Dat zijn niet enkel goedbetaalde expats, maar in meerderheid dagloners, die wekelijks geld naar huis sturen waarvan hele families en gemeenschappen afhankelijk zijn.”

Hoe raakt corona die grote groep migranten?

“Doordat de economie vanwege de coronacrisis stil is gevallen, en er geen sociale vangnetten zijn zoals in Nederland, hebben veel mensen geprobeerd om weer terug naar huis te gaan, terug naar familie en de onderlinge steun vanuit de gemeenschappen. Daarnaast raakte een meerderheid van hen de werk- of verblijfsvergunning kwijt. Door

reisbeperkingen zit een deel van de mensen nog altijd vast op een plek waar ze niets mogen. De beelden uit bijvoorbeeld India waren dramatisch: miljoenen migranten probeerden terug te keren uit grote steden naar hun familie op het platteland. Treinen stonden stil, stations zaten overvol, mensen zaten vast. Of denk aan de Ethiopische contractarbeiders in Saoedi Arabië of Qatar, die daar in de bouw werken, of als huishoudelijke hulp. Vaak moesten ze hun paspoorten afstaan bij aankomst, maar nu de bouwprojecten stilliggen moeten ze terug. Huishoudelijke hulp wordt op straat gezet. Ook zij vallen tussen wal en schip en kunnen geen kant op. In Noord-Afrika is de situatie bijzonder schrijnend. Veel mensen trokken uit Sub-Sahara Afrika naar landen als Tunesië of Libië, om er werk te vinden. In Libië is het geweld weer opgelaaide, en worden migranten gruwelijk uitgebuit, opgesloten; ze worden zelfs als slaven verkocht. Plots worden dat dus vluchtelingen, die voor hun leven moeten vrezen. En die daarom hun zuur verdiende geld geven aan smokkelaars om in een gammel bootje te stappen en naar Europa te vluchten. Ook als dat aanvankelijk niet de bedoeling was.”

Strijdtoneel Middellandse Zee

“De coronacrisis maakt het voor bootvluchtelingen nóg moeilijker dan het al was. De reddingsoperaties in de Middellandse Zee liggen nu zo goed als stil. Het ‘push back’ beleid van EU overheden is nog harder geworden. Mensen die volgens internationaal recht aanspraak kunnen maken op de vluchtelingenstatus, worden letterlijk teruggeduwd naar waar ze vandaan

Bob van Dillen voor het gebouw van de Afrikaanse Unie in Ethiopië [Foto: archief Bob van Dillen]

kwamen, zodat ze de asielprocedure niet eens kunnen starten. Dat zie je ook in Griekenland. Mannen, vrouwen, kinderen, worden terug de grensrivier in gejaagd, die ze net probeerden over te steken. Mensen worden op opblaasvloten teruggeduwd de zee op, richting Turkije.

“Reddingsschepen met geredde drenkelingen aan boord kregen het steeds moeilijker om een haven binnen te lopen. Mensen redden op zee was in Italië opeens een strafbaar feit geworden, ook hulpverleners elders in Europa werden gecriminaliseerd. Overheden in Mediterrane landen zijn in de coronacrisis nog strikter geworden in het tegenhouden van reddingsboten. De EU en Italië hebben een door de EU gefinancierde deal gesloten met de Libische kustwacht, om mensen te onderscheppen en ze terug te brengen naar detentiekampen in Libië. Dezelfde kampen waarvan minister Kaag twee jaar geleden al zei, dat ze zo snel mogelijk dicht moesten. Mensen die het geweld, de uitbuiting, de slavernij en de oorlogssituatie in Libië proberen te ontvluchten, worden nu met Europees, en dus ook Nederlands, geld achterna gezeten, opgejaagd en onderschept in Libische kustwateren om vervolgens weer in mensonterende gruwelkampen te worden vastgezet in Libië. De verhalen van ‘geredde’ vluchtelingen zijn verschrikkelijk. Ze vertellen dat wie zich verzet gewoon overboord kon worden gegooid. Wat neerkomt op moord.”

Wat doen wij met nieuwe vluchtelingen?

“Door corona zijn asielprocedures verder vertraagd. Nieuwe asielzoekers zijn de

afgelopen maanden op een locatie ondergebracht in de kazerne van Zoutkamp. Die is inmiddels omgebouwd tot Corona-locatie. Ze wachten in AZC’s tot hun asielprocedure wordt gestart. Die zitten nog steeds vol, vorig jaar kwamen er 22.000 mensen bij. De wekelijkse instroom ligt nog altijd rond de 500. De achterstanden en de traagheid van de IND waren al problematisch, en zijn nu verder verslechterd. Mensen in AZC’s leven hutje mutje op elkaar en kunnen zich bijzonder slecht tegen het virus beschermen. Het COA is niet in staat om statushouders snel aan een woning te helpen. Terwijl tientallen gemeenten aangaven dat ze ruimte hadden voor de opvang van 500 vluchtelingen uit Lesbos.”

“Een ander gevolg van de coronacrisis is dat er de afgelopen maanden weinig uitgediende zijn uitgezet. Er zijn veel minder deportaties en minder mensen die vrijwillig terugkeren, omdat vliegtuigen aan de grond staan. Mensen die in hechtenis waren genomen met uitzicht op terugkeer zitten nog steeds vast, nu soms al maanden. Mannen, vrouwen en zelfs families met kinderen zitten opgesloten in gezinsdetentiecentra. Dat gaat regelrecht in tegen het Kinderrechtenverdrag.”

Nederland overzee

“In Aruba en Curaçao, onderdeel van het Koninkrijk de Nederlanden, worstelt men met tienduizenden Venezolaanse migranten en vluchtelingen. Het gaat om mensen zonder verblijfsvergunning die voor de corona crisis illegaal werkten in de bouw of het toerisme. Net als een groot deel van de lokale bevolking zijn zij werkloos geworden, afhankelijk van voedselhulp. Cordaid steunt de verdeling van voedsel pakketten, een project dat is gestart door cabaretier Jandino Aspraat, die met een TV actie meer dan één miljoen euro heeft opgehaald. Ook de Nederlandse overheid biedt voedselhulp. De lokale Caritas zorgt ervoor dat voedselhulp ook bij de naar schatting 30.000 ongedocumenteerde Venezolaanse migranten en vluchtelingen terecht komt. Dit

Bob van Dillen tijdens de werkdag van de campagne *Share the Journey* in Groningen op 25 september 2020 [Fotograaf: Peter Wassing]

wordt toegestaan door de lokale overheden van Curaçao en Aruba, die ook de detenties en deportaties hebben opgeschort. Criminele migranten blijven wel in detentie, met het grotere risico op corona besmetting.

Ongedocumenteerden in Nederland

“Er zijn naar schatting 30.000 ongedocumenteerden in ons land. Ze hebben geen status en zitten niet meer in een procedure om die status te krijgen. Wie niet in detentie zit, leeft ondergedoken. Zij zijn het meest kwetsbaar. Een deel zwerft op straat, anderen vinden steun bij landgenoten of bij maatschappelijke organisaties die bed, bad en brood bieden. Ze hebben verder niets, geen inkomen, geen toegang tot gezondheidszorg. Deze mensen kunnen zich amper beschermen tegen het virus. Ze overleven met velen in kleine kamertjes of op straat. Hun fysieke en mentale gezondheid is doorgaans slecht, ze eten slecht en te weinig. Maar deze mensen gaan niet zomaar weg. Het minste wat je kan doen is hen toegang geven tot basisdiensten, als gezondheidszorg. Gemeenten en maatschappelijke organisaties doen wat ze kunnen, maar de nationale overheid laat hen in de steek. Volgens met VN-Migratiepact van december 2018 (ook wel het pact van Marrakesh genoemd) dat ook Nederland heeft

goedgekeurd, heeft ieder mens recht op essentiële diensten als onderwijs en gezondheidszorg, ongeacht haar of zijn migratiestatus.”

Arbeidsmigranten

“Er zijn grote groepen migranten-arbeiders in Nederland, voornamelijk uit Polen, Bulgarije, Roemenië en deels ook uit landen buiten de EU. Ze werken in de bouw, in de land- en tuinbouw, in de slachterijen. Ook zij wonen en werken in vaak ontoelaatbare omstandigheden. Hutje mutje met veel op elkaar in kleine kamertjes en huizen. Werkgevers halen hen op met busladingen tegelijk naar hun werkplekken. Ook zij lopen hierdoor enorme risico's. De slachterijen van VION in Groenlo en Apeldoorn zijn tekenend voor hun situatie. Aan het

begin van de corona crisis bleek een vijfde van de migrantenarbeiders besmet te zijn met het coronavirus. Zowel Groenlo als Apeldoorn moesten de deuren sluiten, op last van de veiligheidsregio.”

Retourgeld

“De geldstroom van diasporagemeenschappen naar familie in landen van oorsprong, de zogeheten ‘*remittances*’, is ook afgenomen door de coronacrisis. Geen werk, betekent geen geld, dus ook geen geld voor familie thuis. Het volume aan *remittances* is drie keer zo groot als alle ontwikkelingshulp samen, wereldwijd. De Wereldbank schat dat *remittances* dit jaar met 20% zullen kelderen. Het effect daarvan is dus vergelijkbaar met een dramatische daling van 60% ontwikkelingshulp. De gecombineerde snoei in *remittances* én in ontwikkelingshulp is rondt rampzalig voor de armoedebestrijding in heel veel landen. Want het geld dat migranten opsturen naar huis is een levenslijn. Het gaat naar basis behoeften als voedsel, school, gezondheidszorg. Ook macro-economisch is het voor landen van herkomst als India en de Filipijnen, een levenslijn. Ze zorgen voor een flink deel van het BNP. Daarom ook moedigt een land als

De Filipijnen arbeidsmigratie aan. Je ziet dat de druk om geld naar huis te sturen zo groot is, dat migranten leningen aangaan. Om het thuisfront te blijven helpen verbergen ze hun eigen ellende in het land van bestemming. Waardoor ze van de regen in de drup belanden.”

Kan de situatie van deze mensen verbeteren?

“Een paar dingen kunnen op korte termijn al een verschil maken. Ten eerste moet Nederland zich houden aan het genoemde VN migratiepact en alle ongedocumenteerden toegang verlenen tot publieke basisdiensten. Ten tweede doet Nederland er goed aan de voorbeelden van Portugal en Italië te volgen, die asielzoekers en ongedocumenteerden tijdelijk de status hebben gegeven van ingezetene. Deze ongedocumenteerden, die vaak in hun illegale werk werden uitgebuit, hebben geen burgerrechten gekregen, enkel recht op essentiële basisdiensten en toegang tot de formele arbeidsmarkt.”

“Die zogeheten regularisatie is acuut nodig. Het betekent niet dat de grenzen open gaan en iedereen mag komen. Het betekent dat wie hier in Nederland is bijvoorbeeld naar de dokter kan en kan werken en wat verdienen - én belasting kan betalen - zonder angst om opgepakt te worden. Dat is nodig in Nederland, en nog veel meer in andere delen van het Koninkrijk, zoals Aruba en Curaçao.” “Ook moet je er als land voor zorgen dat iedereen wie hier leeft, of je nu Nederlander bent, migrant, asielzoeker of uitgeprocedeerde, zich even goed kan beschermen tegen het virus en in veiligheid kan werken en wonen. Huisvest migrantenarbeiders niet als sardijnen in een blik en vervoer ze niet in overvolle bussen. De wet- en regelgeving hierover moet strenger gecontroleerd worden en strikter gehandhaafd.”

Investeren in lange termijn

“De Nederlandse overheid moet daarnaast meer gaan investeren in lange termijn opvang van grote groepen migranten en vluchtelingen. Niet enkel in Nederland, maar vooral ook op die plekken waar de

miljoenen ontheemden en vluchtelingen zich het meest concentreren. In kampen in conflictlanden, of net over de grens, in Libanon of Oeganda. Er moet meer geld komen om deze mensen, die gemiddeld 17 jaar in kampen moeten overleven, uitzicht te bieden en meer veiligheid en bescherming, ook tegen corona. Ze hebben net als ieder ander mens recht op werk, inkomen, op perspectief en een menswaardig bestaan. Er moet een einde komen aan de deals met landen als Libië voor het terugsturen van vluchtelingen naar gruwelijke detentiekampen.” “Ook moeten de kosten voor het sturen van geld naar familie in landen van oorsprong flink omlaag. In de grote particuliere bancaire stromen, bijvoorbeeld vanuit een westers land naar India of naar Afrikaanse landen, lopen de kosten op tot 15-20%. Een oud-collega van me stuurt geld naar familie in Burundi en betaalt dan 10% kosten, terwijl zijn familie het geld enkel in lokale valuta tegen een slechte wisselkoers kan opnemen. Dat is een molensteen om de nek van migranten én hun familieleden in het land van oorsprong. Er blijft veel te veel geld hangen bij banken en andere financiële tussenpersonen. Die verrijken zich ten koste van directe armoedebestrijding. In 2015, bij het opstellen en aannemen van de *Sustainable Development Goals*, is afgesproken dat de transactiekosten van *remittances* naar beneden moeten, tot maximaal 3% van het overgemaakte bedrag. Sommige landen hebben dat al geregeld. Nederland moet hier ook snel werk van maken, in samenwerking met de financiële sector.” “Natuurlijk moet er nog veel meer gebeuren, om gedwongen migratie tegen te gaan en migratie veiliger, legaal en menswaardiger te maken. Maar met deze stappen kunnen Nederland en de EU het leed van miljoenen mensen op korte termijn aanzienlijk verminderen.”

www.cordaid.nl

Vrouwen voor Elkaar Deventer winnaar Ab Harrewijn Prijs 2020

Hub Crijs en Christian Jongeneel zijn juryleden Ab Harrewijn Prijs

Nuran Florissen-Kapikiran van het Deventerse initiatief Vrouwen voor Elkaar wint de Ab Harrewijn Prijs 2020. Dit maakte de jury bekend tijdens een bijeenkomst in de Rotterdamse Pauluskerk op donderdag 10 september.

Vrouwen voor Elkaar is in Deventer een plek waar vrouwen uit allerlei culturen samenkomen voor verschillende activiteiten en om ervaringen uit te wisselen.

Bijzonder initiatief van, voor en door vrouwen

De uitreiking was door de coronabeperkingen verplaatst van 13 mei, de sterfdag van Ab Harrewijn, naar 10 september. En vanwege diezelfde beperkingen waren dertig mensen aanwezig en keken er ruim zeventig mee met een livestream. Er waren voor de editie van 2020 vijf genomineerden.

Het juryrapport: "De jury was onder de indruk van de vele initiatieven die Nuran Florissen-Kapikiran in de loop der jaren ontplooid heeft en de vasthoudendheid die ze daarbij betracht. Ze is er in geslaagd een hechte, veelkleurige groep vrijwilligers om zich heen te verzamelen. Het is een voorbeeld van het opbouwen van een gemeenschap die zich voor en met elkaar ontwikkelt."

De Stichting Vrouwen voor Elkaar is een multiculturele groep vrouwen die al bestaat sinds 1994. Destijds gestart als een project voor moeders met kinderen tot 6 jaar in de wijk Keizerslanden in Deventer, een wijk met veel verschillende culturele achtergronden, is het uitgegroeid tot een multiculturele vrouwengroep. Vrouwen uit allerlei culturen komen wekelijks bij elkaar voor verschillende activiteiten en wisselen wederzijds ervaringen en gebruiken uit. Op dit moment staan er 54 deelnemers geregistreerd. Gemiddeld ko-

men er rond de 30-35 vrouwen op een bijeenkomst. Er is een vaste kern, daarnaast sluiten vrouwen aan in wisselende samenstelling. De groep richt zich in principe op vrouwen uit de wijk Keizerslanden. Inmiddels komen er ook veel vrouwen uit andere wijken. De groep staat open voor alle vrouwen. Uitwisseling van ervaringen en begrip krijgen voor elkaar is belangrijk. De vrouwen gaan heel vertrouwd met elkaar om in een gezellige en open sfeer. De vrouwen leren veel van elkaars culturen en de allochtone vrouwen leren door de bijeenkomsten steeds beter Nederlands spreken.

Nominatie: Franciscustafel Apeldoorn

Ronald Dashorst is als duwer en trekker sinds 2009 in Apeldoorn actief met een steeds groter wordende groep van ongeveer tachtig enthousiaste vrijwilligers. Zij zijn aangesloten bij Sant'Egidio Nederland. Met een bijna niet te stuiten enthousiasme en een vast geloof in de plicht van iedere christen om altijd klaar te staan voor de minder bedeelden, geeft deze groep in Apeldoorn vorm aan de onderstaande activiteiten.

De Franciscustafel is een gastvrije plek, een restaurant, waar elke maandag dak- en thuislozen en verslaafde medemensen welkom zijn voor een lekkere warme maaltijd. Meestal genieten tussen de veertig en vijftig gasten in een gezellige gastvrije sfeer van een driegangen menu. Het straatteam gaat sinds 2009 wekelijks op pad met de bakfiets om de dak- en thuislozen op te zoeken. Het is een vertrouwd beeld in Apeldoorn; de bakfiets, gevuld met maaltijdsoep, koffie, thee, chocolademelk, broodjes en de drie mensen in gele hesjes. Het contact met de dak- en thuislozen is van groot belang voor de vrijwilligers. Naast gratis maaltijden, staan menselijke nabijheid, luisterbereidheid en respect, centraal.

Nuran Florissen-Kapikiran had helemaal niet gedacht te zullen winnen

[Fotograaf: Christian Jongeneel]

Nominatie: Wakers detentiecentrum

In mei 2004 begon een twintigtal mensen met een wake voor de ingang van het pas geopende Uitzetcentrum op het terrein van luchthaven Zestienhoven in Rotterdam. In deze omgebouwde hangaar werden zo'n 200 vreemdelingen zonder verblijfsrecht opgesloten. Minister Verdonk was toen verantwoordelijk voor het vreemdelingenbeleid in Nederland en zij deed alle moeite om een hard imago hoog te houden. Na haar kwamen ministers en staatssecretarissen van allerlei politieke kleur: Hirsch Ballin, Albayrak, Leers, Teeven, Dijkhoff, Harbers en Broekers-Knol. Het oude uitzetcentrum werd vervangen door een nieuwbouwcomplex met ruim 550 plaatsen, Detentiecentrum Rotterdam, symbolisch gelegen naast de startbaan van de luchthaven. Ruim 16 jaar later staan de wakers er nog altijd, sommigen zelfs van het eerste uur, op elke eerste zondag van de maand om gedurende een uur uiting te geven aan hun schaamte en protest tegen de nutteloze en inhumane vrijheidsberoving van vreemdelingen. Vreemdelingen die uit armoede, perspectiefloosheid en opportunisme hun landen van herkomst verlieten en poogden in Nederland te overleven, weliswaar zonder rechtmatig verblijf, en die 'ter fine van uitzetting' tot 18 maanden in het Detentiecentrum opgesloten kunnen worden. Nutteloos is het, want een groot deel wordt na maanden detentie niet verwijderd, maar weer op straat gezet (geklinkerd) om hun illegale bestaan voort te zetten. De wakers leveren soms ook praktische hulp, bijvoorbeeld met kleding of een telefoonkaart.

Nominatie: Wmove.nu

In 2016 ging Bärbel Goedeking in Rotterdam op zoek naar een werkmethode die een moeilijk te bereiken doelgroep: mensen van "de sociaaleconomische onderkant van de onderkant" dichterbij een voor hen zinvolle invulling voor hun bestaan kan brengen en hen helpt te komen tot een beter leven voor henzelf, hun familie en de wijk waarin zij wonen.

Tijdens haar zoektocht raakte zij bij WEvolution in Glasgow onder de indruk van "zelfregiegroepen" (ZRG's) die zich volgens een oorspronkelijk uit India afkomstige werkmethode hadden gevormd. In Schotland en Engeland zijn tot nu toe ca. 100 groepen ontstaan.

In overleg met WEvolution haalde Goedeking in 2017 samen met een tweetal collega's de SRG-methode naar Nederland. Om deze methode hier bekend te maken, de vorming van Nederlandse ZRG's te stimuleren en met de groepen mee te lopen, werd in april 2018 de Stichting Wmove.nu opgericht. Sindsdien stimuleert Wmove ook in Nederland kwetsbare mensen om Zelf Regie Groepen (ZRG's) te vormen om op basis van vertrouwen, eigen en gezamenlijke verantwoordelijkheid te komen tot vriendschap en ondernemerschap. In Rotterdam bestaan de eerste zes ZRG's: ZRG Food And Other Stories (gebak en eten), ZRG Los Amigos (verkoop van tweedehands kleding en huisraad), ZRG Golden Hands (creatief), ZRG Kidz&Bizz (oppasservice, samenwerking met Motherdock and Stad in de Maak), ZRG Bopetu (schoonmaak van Huis van de Wijk "De Propeller", samenwerking met SOL), ZRG Boomerangbag (naaien van tassen).

Nominatie: Ubuntuhuis

Het Ubuntuhuis is halverwege 2010 gestart als kleinschalig burgerinitiatief in Utrecht, vanaf het begin samen met mensen die uit eigen ervaring dakloosheid, armoede en sociale uitsluiting kennen. Het plan was vooral een plek te bieden aan mensen, die na een tijd zonder eigen woonplek weer vast onderdak hebben, maar vaak moeilijk aansluiting vin-

is in Rotterdam intensief. Bij schulden zijn er vaak aannames en veronderstellingen die niet altijd met de werkelijkheid overeenstemmen. Toegang tot schuldhulpverlening is vaak niet gemakkelijk. Er zijn drempels. Niet iedereen kan of mag schuldhulp aanvragen. Niet iedereen kan de formulieren of digitale weg bewandelen. Niet iedereen is in staat om zijn gedrag te wijzigen. Er zijn veel definities van schulden. Daaraan

Vrouwen voor Elkaar snijden in Deventer de Ab Harrewijn Prijs taart aan
[Foto: archief Nuran Florissen-Kapikiran]

den bij de 'reguliere' samenleving. De meeste vrijwilligers behoren ook tot deze groep.

Momenteel richten wij ons op een ieder, die op één van de elementaire voorwaarden voor een gelijkwaardige ontwikkeling en ontplooiing binnen onze maatschappij ondersteuning behoeft. Daarbij denken wij aan personen die sociaal maatschappelijke uitsluiting en/of achterstelling ervaren of ervaren hebben als gevolg van met name armoede, dakloosheid en discriminatie.

Ons primaire doel is dat mensen zich bij ons welkom kunnen voelen en zichzelf kunnen zijn, ook als zij geen gemakkelijke omgangsvormen hebben of in zichzelf gekeerd zijn door een opgebouwd wantrouwen naar anderen. Een tweede doel is om mensen vanuit verschillende achtergronden met elkaar in contact te brengen, zodat zij ervaren dat hun problematiek niet (alleen) aan henzelf te wijten is, maar dat maatschappelijke oorzaken en processen ook een rol spelen. In plaats van zichzelf afzetten tegen anderen willen we werken aan verbinding en begrip tussen diverse leefwerelden. Het Ubuntuhuis wil een plek zijn waar mensen zich aangemoedigd voelen om van betekenis te mogen en kunnen zijn voor anderen op een manier die bij henzelf past.

Schuldhulpverlening in Rotterdam

Gerard Neleman, directeur van de Kredietbank in de stad Rotterdam gaf een inzicht in de schuldhulpverlening van de stad Rotterdam. In armoede en in schulden leven is niet gemakkelijk. De dienstverlening van schulden

voorbijgaand hanteren wij in Rotterdam als omschrijving dat iemand een boete ontvangt als hij of zij gedurende zes maanden geen premie zorgverzekering heeft betaald. Dat zijn dit jaar 24.000 mensen. In de stad zijn er 54.000 tot 60.000 huishoudens met schulden. Schulden die iemand zelfstandig niet meer kan oplossen. Mensen hebben lage tot hoge schulden. Bij schuldsanering is er 43.000 aan schulden bij gemiddeld 13 crediteuren, waarvan de overheid de grootste is en als tweede de zorgverzekeraar. De Kredietbank gaat er van uit dat iedereen te helpen is, zeker als er sprake is van een bepaald inkomen. En mensen met een gedragsprobleem krijgen parallelle hulp. Tegelijk lijkt het gezien de grote hoeveelheid dat we water naar de zeer dragen. En we weten dat door de coronacrisis er meer mensen of huishoudens met schulden aankomen. Dat is geen aanlokkelijk perspectief.

Ab Harrewijn Prijs

De Ab Harrewijn Prijs bestaat sinds 2002. De prijs bestaat uit een kunstwerk en een bedrag van 5.000 euro dat de winnaar naar eigen inzicht aan het project kan besteden. De overige genomineerden ontvangen 1.500 euro. Voor de volgende editie mag iedereen kandidaten voordragen tot uiterlijk 1 maart 2021. De Ab Harrewijn is erkend als algemeen nut beogende instelling (anbi). Giften zijn welkom op NL94-INGB-0009.6443.96. www.abharrewijnprijs.nl De uitreiking werd live uitgezonden en valt na te kijken. <https://youtu.be/X7IFBUljMY>

SchuldhulpMaatje Parkstad

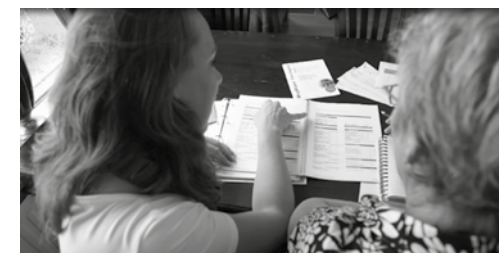
Hub Crijns is bestuurder Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad

Het project SchuldHulpMaatje Parkstad is bedoeld voor mensen uit Heerlen en Kerkrade, die hulp nodig hebben om hun administratie op orde te krijgen. De schuldhulpmaatjes werken op vrijwillige basis.

Bij SchuldHulpMaatje Parkstad zijn zes organisaties aangesloten, zijn 110 Maatjes actief en worden 1.250 hulpvragers geholpen. Ondanks de verscherpte maatregelen van het RIVM in verband met het coronavirus, blijven de Maatjes actief om de hulpvragers te ondersteunen bij hun financiële vragen en problemen. Wel zijn er extra voorzorgsmaatregelen getroffen om ieders gezondheid te beschermen. Afspraken gebeuren nu meer met hulp van de chatfunctie van de website of via beeldbellen. Wanneer een persoonlijke afspraak nodig is er een mondkapjesplicht en houden we afstand.

SchuldHulpMaatje

SchuldHulpMaatje is een initiatief vanuit de gezamenlijke kerken, dat mensen met achterstallige betalingen en schulden ondersteunt. In Parkstad is er een samenwerkingsverband ontstaan waarbij Humanitas, Budgetcoaches van de welzijnsorganisatie en SchuldHulpMaatjes gezamenlijk onder de naam SchuldHulpMaatje Parkstad klaarstaan om de mensen te helpen. De geschoolde en deskundige Maatjes helpen mensen bij het op orde brengen van de thuisadministratie en het oplossen van eventuele schuldenproblematiek. Iedereen kan financiële tegenslag krijgen. Verlies van een partner door overlijden of echtscheiding, verlies van werk, ziekte zijn enkele oorzaken waardoor men in grote financiële problemen kan geraken. Ook terugvordering van vooruit betaalde toeslagen leidt tot grote

Samen lukt 't om overzicht te krijgen en een plan van aanpak
[Foto: archief SchuldHulpMaatje Nederland]

financiële problemen. SchuldHulpMaatje heeft geen geld om de financiële problemen op te lossen. De Maatjes bieden expertise en tijd om samen de administratie te ordenen, een plan van aanpak af te spreken, mensen uit de schulden te helpen.

Iedereen heeft zijn eigen verhaal

Een Maatje vertelt hoe iedereen zijn eigen verhaal heeft. "Een van mijn hulpvragers is een jongeman, die arbeidsongeschikt is geraakt. Hij heeft geen schulden, maar van zijn uitkering kan hij nauwelijks rondkomen. Toen hij nog een baan had, heeft hij flink gespaard. In die goede tijd kocht hij een mooie auto, een speciale editie. Daar is hij zo trots op, dat hij die perse niet weg wil doen. Dat verbaasde mij wel een beetje. "Dit is het laatste wat ik heb," zei hij tegen mij. "Dan rij ik wel wat minder of bespaar ik op andere dingen." Hij is al zoveel kwijtgeraakt. De dankbaarheid als het uiteindelijk gelukt is, geeft heel veel voldoening. Mensen zijn zo blij en opgelucht, dat ze alles wel voor je willen doen. Dat is een heel groot cadeau."

Niemand mag het weten...

door Marc Bijl

Tineke vindt het zichtbaar moeilijk om haar verhaal te vertellen. Niet alleen omdat het

een emotioneel zware periode was, maar ook omdat ze zich schaamt. Niemand wist het en dat wil ze graag zo houden. Alleen onder de voorwaarde dat ze anoniem blijft, wil ze met ons praten.

Liever geen uitkering

“Een paar jaar geleden raakte Alexander, mijn man, zijn baan kwijt. Hij begon een eigen bedrijf. Dat ging de eerste twee jaar best goed, maar in het derde jaar had hij te weinig werk. We hadden een beetje spaargeld en daar leefden we van. We wilden niet op kosten van de samenleving leven, daarom vroeg Alexander geen uitkering aan.”

“Toen stond ineens de deurwaarder aan de deur. Niet één, maar meteen een stuk of vijf achter elkaar. Daar staat iemand met een map, die je vertelt dat er vier maanden huurachterstand is. Ik stond helemaal stijf van de schrik. Wat je dan voelt is niet te beschrijven. Alexander had de rekeningen verstopt, hij had me niet verteld dat we ze niet meer konden betalen.”

De problemen stapelen op

“We gingen naar de gemeente voor hulp. Dat liep helemaal verkeerd, de problemen werden alleen maar erger. De achterstand voor de zorgverzekering, energie en huur waren opgelopen tot drie maanden en er dreigde huisuitzetting. Een incassobedrijf had een deel van de schulden opgekocht. Die gingen enorm intimiderend te werk.” “Alexander sliep alleen maar. Ik moest alles alleen doen en dat nam ik hem eigenlijk wel kwalijk. Later bleek hij ernstige problemen met zijn gezondheid te hebben, maar dat wisten we toen nog niet. Het werd me allemaal teveel en ik raakte in een depressie. Het huis was een grote bende. Het interesseerde me niet meer, terwijl ik altijd een pietje precies ben geweest. Ik wist niet meer wat ik deed, het was echt heel zwaar.”

SchuldHulpMaatje bracht rust

“Naar de buitenwereld hield ik me groot. Ik heb heel veel gehuild, maar niemand heeft iets gemerkt. Niemand hoeft het te weten, dan wordt er zo op je neergekeken. Het was dus best moeilijk om SchuldHulpMaatje

te bellen. Dan moet je weer alles vertellen en weer van alles uitzoeken. Het gaat niet alleen om het financiële, maar om je hele privéleven. Ik schaamde me zo. Maar maatje Wouter had aandacht voor ons en hij ging meteen overal achteraan. Daarmee heeft hij vertrouwen gewonnen.”

“We waren al gestopt met het traject bij de gemeente. Alexander kon in de wettelijke schuldsanering terecht. Daar heeft Wouter enorm mee geholpen. Door alles wat er gebeurd was, hadden we helemaal geen vertrouwen meer in instanties. Wouter is meegegaan naar de rechtszitting en daar heeft hij voor elkaar gekregen dat wij een aantal zaken zelf mochten blijven beheren. We mochten bijvoorbeeld zelf de huur betalen. Het hielp dat hij beloofde dat hij ons als SchuldHulpMaatje de hele periode van de WSNP (Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen) zou ondersteunen. Hij heeft me heel veel geholpen met dingen uitzoeken, zodat ik wat rust kreeg.”

“In het begin liep het contact met de bewindvoerder erg stroef. Later ging de samenwerking gelukkig veel beter en was heel veel bespreekbaar. We kregen weer wat meer vertrouwen en we hebben het traject uiteindelijk goed kunnen afsluiten.” “Ik kon niet zo goed met de computer overweg. Dat heeft Wouter me uitgelegd, want alles gaat tegenwoordig digitaal, je krijgt niets meer op papier. “Nu houd ik de geldzaken bij. Alexander kan nog steeds niet veel op de computer, het interesseert hem niet echt.”

Met een schone lei verder

“Vorige maand was de WSNP afgelopen. Nu moeten we alles weer opbouwen en zelf gaan doen. Dat is wel spannend. Je krijgt je ziektekosten en andere rekeningen weer. Verschillende schuldeisers proberen toch nog de restschuld op te eisen. Dat mag niet en Wouter is daar meteen achteraan gegaan. Alexander heeft weer een baan en met zijn gezondheid gaat het de goede kant op. Met mij gaat het ook weer beter, ook al ben ik er nog niet.”

www.shmparkstad.nl

“Mensen in armoede zijn stakeholders en ondernemers in duurzaamheid”

Mirjam Schuilenga is consulent maatschappelijke activering Stichting De Kim

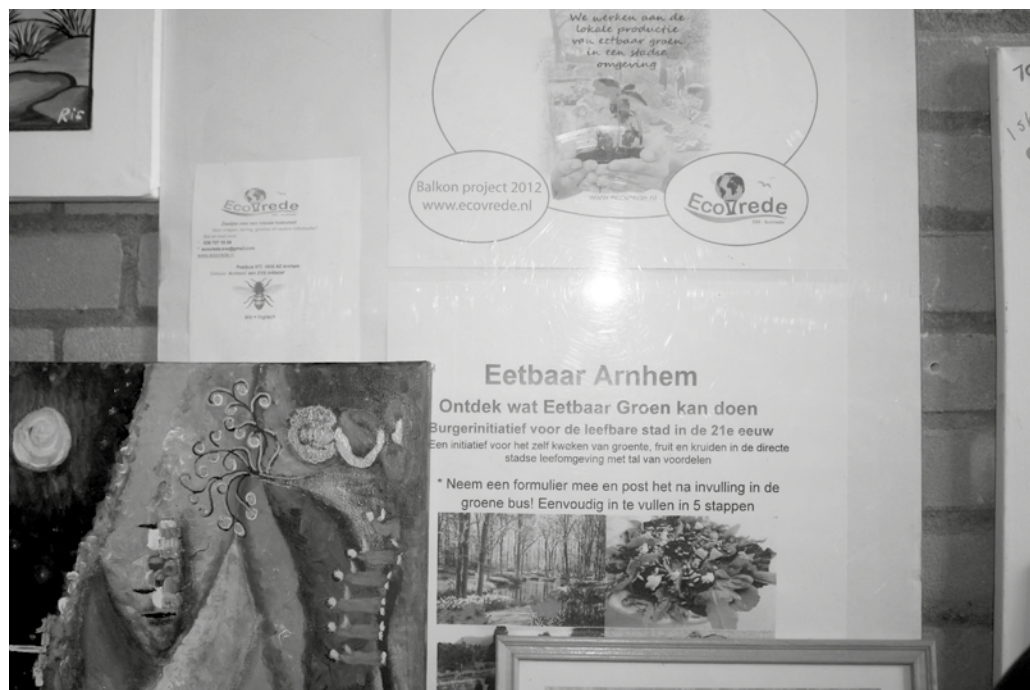
Ecovrede is een stichting die zich inzet voor duurzaamheid vanuit het belang van kwetsbare mensen. Deze stichting is sinds 2009 actief in Arnhem en zorgt voor initiatieven die de samenleving gezond maken.

De stichting is begonnen vanuit noodhulp, en werkt inmiddels vanuit een bredere visie met het oog op ‘de duurzame samenleving van de 21e eeuw’. Daarbij of daarin komt armoede aan de orde omdat mensen anders niet meekunnen in die gewenste transitie richting duurzaamheid en leefbaarheid. De stichting werkt vanuit een holistisch perspec-

tief. Dit perspectief heeft raakvlakken met het perspectief van ‘de integrale ecologie’ uit de encyciek ‘*Laudato si*’. In een eerste betekenis betekent integrale ecologie, dat de zorg om het milieu en de strijd tegen armoede en onrecht hand in hand moeten gaan. De meest kwetsbaren, zijn de eersten die de negatieve gevolgen van de klimaatverandering en het ecologische vraagstuk voelen. Maar integrale ecologie brengt bij nader inzien een diepere (theologische) visie met zich mee, met name een relationele visie, waarbij allen en alles met elkaar verbonden en van elkaar afhankelijk is.

Op de foto staan van links naar rechts: Syne, Nelly, Eligio, Rimco. [Fotograaf: Mirjam Schuilenga]

Mee kijken op het berichtenbord van Ecovrede [Fotograaf: Mirjam Schuilenga]

Holistische visie

Die verbondenheid en het besef dat alles met elkaar samenhangt zijn uitgangspunt in de holistische visie van waaruit stichting Ecovrede in Arnhem duurzame projecten initieert. Het begint in verbondenheid met kwetsbare mensen. De mensen die actief zijn in het werk van de stichting werken samen met mensen in armoede en met lokale kerken. Wat hen uniek maakt is dat de kwetsbare mensen niet alleen de doelgroep zijn, maar ze zijn de stakeholders van de stichting zelf. Reden om eens een bezoek te brengen en te kijken hoe dat er concreet uit ziet.

In een oud schoolgebouw loop ik door een open deur die half versperd wordt door trolleys ingezameld brood. Ik ruik de heerlijke geur van brood en loop verder door in een gang die toegang geeft aan klaslokalen en een gymzaal die vol staan met huisraad, meubels, kleding en andere gebruikte spullen. Achterin, verstopt tussen wandkasten vol met nog meer spullen, tref ik Sine Fonk en Nelly Sendar aan. Ze zijn aan het werk achter hun laptop. We zijn in deze coronatijd heel blij om elkaar weer te zien. We kennen elkaar al een poos.

Stichting De KIM verzorgt de vrijwilligers-bijeenkomsten van Ecovrede met het oog op uitwisseling en team ontwikkeling.

Ecovrede

Nelly Sendar en Sine Fonk zijn de initiatiefnemers van stichting Ecovrede in Arnhem, die de armste stadgenoten helpt aan spullen, voedsel en advies. Ecovrede is een collectieve vrijwilligersorganisatie voor en door mensen in armoede. De stichting die ooit begon met noodhulp is inmiddels uitgegroeid tot een maatschappelijk innovatief initiatief. Centraal staat nu: 'zelf doen, voor zover mogelijk los van geld. Gewoon omdat het leuk is elkaar te helpen. Zelf je spullen organiseren en leren leven. Er is genoeg en hoe organiseer je het zo dat iedereen krijgt wat zij of hij nodig heeft'. Zo staat het in een flyer die ze verspreid hebben in de buurt rondom de oude school, waar ze sinds kort gehuisvest zijn in de wijk Presikhaaf in Arnhem. Sine schenkt me een kop thee in, maar wordt al snel weggeroepen omdat hij nodig is bij het uitladen van een bestelwagen. Ik vraag Nelly wat Ecovrede voor haar betekent.

Nelly: "Iedereen werkt hier vanuit ervaringsdeskundigheid, daardoor voelen mensen zich thuis. De mensen die hier komen, kijken eerst de kat uit de boom. Ze hebben tijd nodig om vertrouwen op te bouwen en die tijd krijgen ze hier. Ze kunnen vertrouwen opbouwen, voordat ze iets mee nemen. Toen bijvoorbeeld de eerste vluchtelingen ontheemd in Arnhem aankwamen, werden ze opgevangen in tijdelijke huisvesting. Na hun opvang kwamen ze er achter dat bij het opbouwen van een nieuw leven in een nieuw land alles geld kost. Bij Ecovrede is dat niet zo. Hier is alles gratis en daardoor makkelijk toegankelijk."

Volheid van leven

Een onderzoek van dr. Elisabeth Hense toont aan dat stichting Ecovrede beantwoordt aan haar onderzoekscriteria voor meer volheid van leven in vernieuwingsinitiatieven rond eten, zorg en geld. In haar onderzoek betrok zij een vergelijkbare stichting, die een alternatief geldsysteem ontwikkelde. Stichting Stro begon als een milieuclub en maakte toen de omzetting naar een universele munt om daarmee oorzaken van armoede aan te pakken. Ecovrede werkt vergelijkbaar: Zij pakken oorzaken van armoede aan omdat mensen anders niet mee kunnen in de gewenste transitie richting duurzaamheid en leefbaarheid waar geld een minder grote rol speelt.

Recycle-huis van en voor de armen

Het gegeven dat spullen bij Ecovrede gratis zijn, zorgt voor laagdrempeligheid. Ik kijk om me heen en ervaar de lage drempel. Er is zoveel binnen handbereik. Al die spullen om me heen, wat een overvloed. Ik heb de behoefte om te gaan scharrelen en schatgraven, maar dat is natuurlijk niet de bedoeling: het pakhuis is niet voor vintage-lovers maar voor de armen. Statushouders die in hun geboorteland alles hebben moeten achterlaten, kunnen bij Ecovrede langskomen om spullen te halen waarmee ze hun nieuwe huis kunnen inrichten. Mensen met weinig geld kunnen met de overvloed van hergebruikte spullen hier hun huisraad aanvullen. Dit is het recyclehuis voor gedepriveerde mensen die opnieuw moeten beginnen, of die aanvullingen zoeken op wat ontbreekt in hun huishouding.

Oaseplek voor vrijwilligers

Nelly vervolgt haar verhaal. "De vrijwilligers die hier werken zijn heel divers. Ze hebben financiële armoede gemeenschappelijk, maar geen geestelijke armoede. Er zijn onder hen hooggeschoolde mensen, die door omstandigheden in de problemen zijn gekomen. Dit is een plek van komen en gaan, zoals het leven zelf ook is. Alle lagen van de bevolking komen hier binnen. We zijn er niet voor bedoeld om vrijwilligers vast te houden. Armoede hoort soms bij een levensfase. De vrijwilligers die hier werken zijn ruimdenkende mensen. Ze zijn er soms twee maanden en soms twee jaar. Ecovrede is ook een ontdekkingstocht voor mensen: waar sta ik zelf in mijn visie op de wereld".

Ruil- en gifteconomie

Ecovrede blijkt een oaseplek met een mini ruil- en gift economie. De deelnemers werken vanuit een holistische visie met het oog op een circulaire economie. Nelly: "We hebben meer een organische visie op bedrijfsvoering in plaats van een commerciële visie. Daardoor voelen arme mensen zich hier meer thuis. Om je een voorbeeld te geven. Een vrijwilliger heeft zeven jaar vanuit de dagbesteding bij Ecovrede gewerkt. Omdat hij verhuisde naar een andere plaats miste hij daar een plek om met zijn psychische aandoening een nieuwe dagbesteding te vinden. Morgen hebben we met hem en zijn begeleiders een oriënterend gesprek in hoeverre we kunnen uitbreiden naar zijn woonplaats". De vrijwilliger blijkt vanuit zijn inspiratie en opgedane ervaring zelf het initiatief genomen te hebben tot een verkennend gesprek over een vestiging van Ecovrede elders. Door zelf het initiatief te nemen en zijn begeleiders te enthousiasmeren toont hij ondernemerschap.

Contact met de kerken

Ecovrede heeft ook uitwisselingen met lokale kerken. Zo is er een warme band met de Fair Trade en Groene Kerk in Oosterbeek. Het contact met de Groene Kerken is op basis van wederzijds respect en uitwisseling; soms

krijgen ze de opbrengst van een collecte. Ook zijn er warme contacten met de Parochiële Caritas Instelling in Arnhem. Ecovrede werkt graag samen met kerkgenootschappen. Nelly: “wij doen dit werk vanuit een moreel appèl, het godsbeeld moet je aan de mensen zelf overlaten. Wat me aanspreekt in de christelijke traditie is de rust die onderdeel is van de samenleving”. Verder deelt Ecovrede brood uit in samenwerking met de Salvatorkerk in de wijk Malburgen in Arnhem. Dat doen ze vijf dagen in de week. Ook zijn ze initiatiefnemer van ‘de minimatuin’ aan de Mooie weg in Arnhem en samen met de Diaconie zijn ze oprichters van het financieel café. Ze geven advies over juridische en sociaal maatschappelijke zaken. Ook geven ze gezondheidsadviezen en bieden ze stageplaatsen.

Voedselbos

Een holistische denkwijze leidt tot verdere innovaties en nieuwe samenwerkingspartners en komt tot uitdrukking in hun Voedselbos in park Lingezege tussen Arnhem en Nijmegen. Het park is ontworpen in samenwerking met de universiteit van Wageningen. Het is een multifunctioneel voedselbos, bestaande uit een traditionele boomgaard, een poel met warmte gebied en een project- en experimenteergebied. Het voedselbos bestaat uit verschillende eetbare planten, struiken en bomen. Deze zijn zo geplant dat ze optimaal gebruik maken van de zon, water en elkaars eigenschappen. De poel met warmtegebied zal een plaats zijn voor eetbare waterplanten en planten die gedijen in een warmte klimaat. Het project- en experimenteergebied wordt gebruikt als ruimte voor eigen initiatieven, wetenschappelijke- en educatieve activiteiten. Ook het Voedselbos is van, voor en door mensen in de marge. Ecovrede werkt aan de lokale productie van eetbaar groen in een stadse omgeving. In de armere wijken van Arnhem vertaalt zich dit in kleinschalig balkonprojecten, waar je zelf eetbare planten kunt kweken. De uitdaging voor de 21ste eeuw is meer vergroening van steden, beter toegang tot gezond voedsel, meer recycling en minder verspilling. Een integrale ecologie met arme mensen in de hoofdrol. Als het goed is voor

hen, is het goed voor de hele samenleving. Vanuit hun ervaringsdeskundigheid valt er voor ons nog veel te leren.

Vernieuwing en transitie vanuit de tweedehands-economie

Tot slot. Bij onze bureaus in Vlaanderen is recent de omvang gemeten van hergebruik. Dit blijkt een speerpunt te zijn van het Vlaamse klimaatbeleid. Maar niemand wist tot nu toe hoe groot de tweedehands-economie is. Bijna twee op de drie Vlamingen heeft het afgelopen jaar een gebruikt product gekocht, verkocht, gekregen of weggegeven. In totaal vond 221.000 ton aan tweedehands-goederen een nieuwe eigenaar. Uit dit onderzoek blijkt dat de tweedehandseconomie in Vlaanderen veel groter is dan tot nog toe werd aangenomen. Volgens de officiële cijfers hergebruikt een Vlaming gemiddeld 5,4 kilogram goederen per jaar, maar die gegevens zijn alleen gebaseerd op de verkoop van kringwinkels, die door de Ovam (Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij) erkend zijn, en veilingen. Grote onlineplatformen zoals Facebook, 2dehands.be of Vinted, waarop particulieren gebruikte spullen aan elkaar doorverkopen, vallen buiten dit onderzoek. Ook andere (informele) kanalen om goederen door te verkopen, zoals garageverkoop, rommelmarkten of donaties, zijn een blinde vlek. Ook onbekend is hoeveel mensen in armoede stakeholders en ondernemers zijn in deze tweedehandseconomie. Al met al blijkt dat we middenin een transitie zitten. Duurzaamheid heeft theologische gezien nu al het effect van *metanoia* of omkering met mensen in armoede die hierbij betrokken zijn.

www.ecovrede.nl
www.ecovrededegaard.nl
Elisabeth Hense (RU Nijmegen), ‘Vernieuwingsinitiatieven rond eten, zorg en geld in Nederland. Een kwestie van spiritualiteit’, Vu University Press Amsterdam, 2015.
<https://summa.vlaanderen-circulair.be/nl>
Kris Bachus, Joni Delanoëje (KU Leuven), ‘Reuse. The understudied circular economy strategy’, Studie Steunpunt Circulaire Economie in opdracht van de Vlaamse regering, september 2020.

Theologische ruimtevaart

Henk Meeuws is theoloog en diaconaal onderzoeker

Ik heb in mijn leven aardig wat theologie tot mij mogen nemen, maar theologie zoals Erik Borgman mij in dit eerste deel van zijn ‘theologische visie voor de 21ste eeuw’ voorschotelt onder de kop *Alle dingen nieuw* is ... compleet anders, simpelweg nieuw.

Wat mij in meer dan 300 bladzijden aan beschouwingen, denkwegen, analyses, verhalen, betoog wordt aangereikt is voor mij ronduit verleidelijk, smaakmakend, meeslepend. Het is beslist geen simpele kost; het vergt zorgvuldig proeven, kauwen, herkauwen, aandachtig slikken, en langzaam verteren (met tussendoor wat uitbuiken). Na gedane arbeid kan ik slechts verzuchten: fantasistisch, dit smaakt naar meer, laat de delen twee en drie maar doorkomen!

Reis met grote vergezichten

“Erik Borgman leest als een trein” (volgens ‘Trouw’). Ja, maar dan wel de Bernina Express waarin je af en toe overdonderd wordt door het uitzicht. Aan mijzelf drong zich gaandeweg de metafoor van de ruimtevaart op. In Borgmans theologische visie lijkt het verlangen en zoeken naar, het krijgen en vinden van, het dwalen en zich vrij bewegen in ‘ruimte’ van centrale betekenis. Die suggestie is gerezen door wat er her en der in het boek te lezen valt onder kopjes als: *De ruimte en tijd van Gods verborgenheid; Het gebed als ruimte voor wat zich afwezig aankondigt; In de ruimte van Gods nabijheid; Ondergang als ruimte voor opstanding; In de*

ruimte van goddelijke liefde en zorgzaamheid. In het hoofdstuk *Overgang* wordt het aan Kafka ontleende paradoxale beeld uitgewerkt van een kooi, die op zoek gaat naar een vogel, en dan blijkt de kooi geen kooi meer te zijn “maar ruimte waarin het leven tot zichzelf en zo tot bloei kan komen. Het klinkt ongeloofwaardig, maar het is waar”. Tevens volgt de aankondiging dat in het geplande deel twee wordt ingegaan op “het scheppen en ontvangen van de ruimte waarin wij tezamen met alle anderen en al het andere ‘leven en bewegen en zijn’ (vgl. Hnd. 17,28)”.

Ruimtetocht naar de aarde

Zo lijken we dus met Borgman een theologische ruimtetocht te maken, een waarin we paradoxaal genoeg niet ten hemel varen maar de wereld in koersen. We belanden in de werkelijkheid zoals die is, d.w.z.: met verborgen dubbele bodem waarin alles nieuw dus anders is. Zoals te verwachten valt op zo’n vreemde theologische ruimtereis, is die bij tijd en wijle adembenemend en duizelingwekkend. Dat beseft Borgman zeer wel, meer nog: hij lijkt er bewust op uit dat het

zijn tochtgenoten gaat duizelen, en dat zij snakken naar ademruimte in wat chaos en ordeeloosheid schijnt te zijn. De ervaring van chaos in de wereld en in onze levens roept snel het verlangen op naar duidelijke uiterlijke ordening, naar wat houvast biedt: de rede, de cultuur, de traditie, de geloofsleer, wat ons bekend en vertrouwd is... Maar aan dit verlangen kan Borgman op dit moment binnen de theologie niet met goed geweten voldoen. “In de huidige situatie in ons deel van de

wereld leiden nadrukkelijke pogingen om te ordenen tot vergroting van de vervreemding". Veeleer is het nodig de schijnorde te doorbreken om iets van de ware orde op het spoor te komen, en nieuwe manieren om ons daartoe te verhouden zowel in het handelen als in het denken. Daarom kiest Borgman welbewust voor een schijnbaar wanordelijke theologie, en heeft hij begrip voor duizeling en ademnood bij zijn lezers: "Wie dus bij het lezen van *Alle dingen nieuw* het gevoel heeft gehad - of, voor wie dit als eerste leest: wie het gevoel zal krijgen - dat de ordening wel wat strakker, de redenering wat rechtlijniger en de presentatie wat minder wijdlopieg had gekund, die heeft zeker gelijk". Echter: "Ik vraag mijn lezers willens en wetens om zich met mij in de schijnbare ordeloosheid te begeven om te zien welke orde omhoogkomt".

Nawoord is eigenlijk voorwoord

Borgman geeft deze toelichting bij de inzet en opzet van *Alle dingen nieuw* in een uitvoerig 'Nawoord'. Hij voorziet zelf al dat lezers dit nawoord éerst gaan lezen voordat zij zich in de brede en diepe stroom van zijn beschouwingen wagen. Ik zou ze dit inderdaad aanraden. In enkele punten zet de schrijver meer overzichtelijk uiteen, wat hij in de voorgaande ruim 300 pagina's aan inzichten, doorzichten en vergezichten te berde heeft gebracht. Weliswaar ontbeert die korte weergave de enorme rijkdom, diepte en hoogte, verrassende verbeeldingskunst en meeslepende overtuigingskracht van de hoofdttekst zelf, maar het helpt de lezer wel min of meer in het spoor van Borgmans complexe denkroute te blijven.

Zoals al aangegeven is dit boek het eerste van Borgmans driedelige theologische visie voor de 21ste eeuw. In dit eerste boek geeft hij een inleiding op het geheel van de drie delen (9-33). Hierna volgt de tekst van deel 1: *Invocatio*, in aansluiting waarop de overgang naar de twee volgende delen wordt gemaakt.

Positiebepaling

In de inleiding, en vervolgens doorheen héél het boek in telkens iets andere bewoordingen, bepaalt Borgman zijn positie als theoloog. Hij is en wil zijn: christelijk, meer

precies: katholiek, nog meer *to the point*: gelovig theoloog. Deze laatste woordcombinatie is in zijn visie eigenlijk een tautologie, want zonder geloof geen theologie. Theologie is geen zaak van rationeel Godsbewijs of redelijke argumentatie van de geloofswaarheid, maar van geloofsbinding. Theologie is in zijn opvatting niet het wetenschappelijk verantwoord handwerk van iemand die min of meer 'objectief' geloofsdocumenten (teksten uit de Schrift, Traditie, getuigenissen) bestudeert, of sociologische en psychologische onderzoeken over 'geloof' analyseert. Dat moet en kan ook wel, maar dat maakt dat handwerk niet tot theologie. Haar primaire plaats is niet de Academie maar de werkelijkheid. Zij vindt haar plaats "middenin het dramatische heden als ruimte waar de eer van Gods naam op het spel staat en wordt verkondigd. (...) Zij laat zich denkend in met wat zij hoort en verstaat als Gods stem en doordenkt wat het betekent...". Om dit te kunnen doen, 'Gods stem horen en verstaan en dat doordenken' is er een bepaalde manier van luisteren, horen, lezen, spreken, een in onze cultuur en tijd niet vanzelfsprekende taal en redeneertrant nodig, een passend soort 'grammatica'. Die stem Gods is immers allerm minst zomaar te horen en zomaar te verstaan, zeker niet in onze wereld van de 21ste eeuw. Daarvoor moet je onder en voorbij het bekende, vaststaande, vertrouwde gaan zoeken en zelfs de confrontatie met het afgrondelijke duistere niets aandurven. Je moet als theoloog de moed hebben het antwoord op het menselijk vragen niet uit jezelf te halen, maar te aanvaarden en beamen als gift, genade - juist in de meest verschrikkelijke wanorde. Die benodigde manier van luisteren en spreken, deze "theologische stijl", deze 'grammatica' zoekt en vindt Borgman in Christus. "De grammatica die Christus is, is de grammatica van de noch te funderen, noch te hanteren maar alles dragende en alles vernieuwende kracht van de liefde die reikt tot over de grenzen van de dood".

Christus als prisma

Geleid door deze 'grammatica' hoort Borgman de doodsschreeuw van Christus op het kruis in de schreeuwen van protest en

Erik Borgman
[Fotograaf: Arjan Broers]

wanhoop en verlangen vanuit de 'onderwereld' van ons menselijke bestaan, en andersom. "Tegen alle begrijpelijke neiging tot ontsnappen in, richt de christelijke traditie de aandacht steeds opnieuw op de barbaarse 'Christussen van pus', op leven dat alleen nog uit een etterende, stinkende wond bestaat, dat alleen nog rioolwater en verval is en alleen nog afschuw wekt. Het is erop uit in onlosmakelijke verbondenheid ermee het ware leven te vinden en de verblijfplaats van God die dit leven geeft". Deze verbondenheid betekent: je toewijden aan het onmogelijke dat toch in verborgenheid realiteit is en zich onontkoombaar aandient. Deze 'binding' deelt de theologie in Borgmans visie met tal van theologen (m.n. Thomas van Aquino), filosofen (b.v. Kierkegaard), kunstenaars, schilders (b.v. Armando), schrijvers, dichters. Hun getuigenissen laat Borgman in zijn betoog met groot respect en overvloedig aan het woord - om zo uit schijnbare ordeloosheid onontkoombare orde te laten opkomen. Enkele voorbeelden: de beroemde Zweedse dichter Tranströmer getuigt over de paradox van zijn dichterschap: "Iets wil gezegd worden, maar de woorden gaan niet akkoord"; zo ziet Borgman ook de / zijn theologie: "Het is de taak van de theologie [de] reëel bestaande en noodzakelijke onmogelijkheid te zien en haar vervolgens te denken als goddelijke gave, duidelijk makend hoe de wereld in het licht van deze gave nieuw zichtbaar wordt". En waar de schilder Armando tot zijn eigen verbijstering moet getuigen van "de schoonheid die zich in de buik van het kwaad bevindt", daar getuigt Borgmans theologie van ons menselijk bestaan in "de liefde in de buik van het kwaad".

Systematische theologie

Zo is *Alle dingen nieuw* ter wille van 'hoop in bange dagen' principieel en voluit theologisch, "Schaamteloos en zonder excuus (...), zij het tevens in angst en beven". De *Invocatio* in dit boek bevat een in- en aanroepen van de liefde die het mogelijk maakt te spreken in een taal met de grammatica die Christus is. Deel 2, *Creatio*, gaat in op het scheppen en ontvangen van de ruimte waarin wij leven en onszelf en elkaar scheppen. Deel 3, *Redemptio*, gaat over ons gedurige bevrijd worden uit (eigengemaakte) gevangenschap en loopt uit op *Renovatio*: het nieuw worden van alle dingen (vgl. Openbaring 21,5).

Borgmans boek doet mijn recensie anders verlopen dan gewoonlijk: geen samenvatting van de inhoudsopgave, ook geen kritische kanttekeningen. Antwoord op gerezen vragen wil ik zoeken in aandachtige herlezing. Wezenlijk echter is: lees deze "theologie die zichtbaar maakt wat het betekent ons opnieuw te *laten* verbeelden vanuit de verborgen aanwezigheid van de belofte die ons doet leven en vanuit de verborgenheid van ons ware gezicht". Zo'n theologie blijkt diepgravend denkwerk maar ook: preek, gebed, feestlied, lofzang - en 'stout' in meerdere zin: niet lief, tegendraads, gewaagd, kloekmoedig.

Erik Borgman, *Alle dingen nieuw, een theologische visie voor de 21^e eeuw. Inleiding en Invocatio*, Utrecht 2020, ISBN 9789043533645, 304 pagina's, Prijs € 29,99.
www.kokboekencentrum.nl/alle-dingen-nieuw/

Liefdadigheid naar vermogen

Hub Crijns is redacteur van het tijdschrift *Diakonie & Parochie*

'Liefdadigheid naar vermogen' is een knots van een boek, dat de geschiedenis beschrijft van het genootschap Liefdadigheid naar Vermogen (LNV) in Amsterdam.

De auteurs, Maarten van der Linde, oud docent en lector Geschiedenis van het sociaal werk aan Hogeschool de Horst, overleden op 20 augustus 2020, en Ties Limperg, oud maatschappelijk werkster bij de Blankenberg Stichting in Amsterdam, hebben bij het maken van dit boek ook de onderste doos van het archief opgedolven. Het boek bevat heel veel fotomateriaal, waardoor een prachtig boek is ontstaan, dat breed documenteert over deze particuliere diaconale geschiedenis in Amsterdam. Het boek is het laatste grote werkstuk van Maarten van der Linde, en staat voor historische degelijkheid. Een aanrader!

Liefdadigheid naar Vermogen

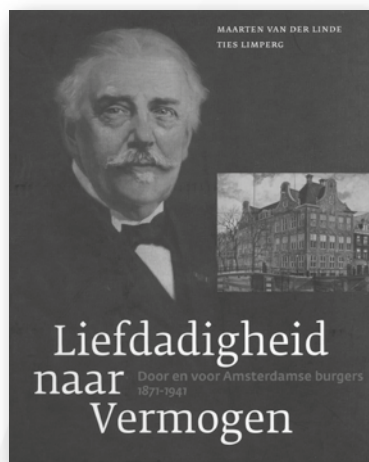
Het genootschap Liefdadigheid naar Vermogen (LNV) wilde verschil maken met de gewone armenzorg. Hun favoriete trefwoorden zijn: verheffing en bevorderen van zelfhulp. De hulp die het genootschap bood, was modern: geen onderscheid naar geloof, persoonlijk contact, maximaal vijf gezinnen per vrijwilliger, oorzaken van de armoede kennen om passende hulp te kunnen geven, maar ook controle om bedrog te voorkomen. LNV hielp onder meer met een renteloos voorschot, saneren van schulden en bemiddeling naar werk. In zijn ontstaan en verloop lijkt LNV veel op de eerder ontstane katholieke Vincentiusvereniging en het in de

twintigste eeuw ontstane SchuldHulpMaatje. Bijzonder is dat vooral vrouwen het uitvoerende vrijwilligerswerk, zoals het huisbezoek, hebben gedaan. De auteurs hebben van 500 van deze vrouwen een korte biografie gemaakt. Anoniem vrouwelijk vrijwilligerswerk krijgt hierdoor naam en toenaam. Alleen daarom al een voortreffelijk boek.

Drie delen

Het boek kent drie delen, die elk historisch interessant zijn. Samen beschrijven ze een belangrijke manier van diaconaal werk vanuit particulier initiatief en al doende komt een groot deel van de armenzorggeschiedenis langs. Wie aan het boek begint, zij gewaarschuwd: het pakt je vast en laat niet meer los. In het eerste deel staat de biografie van Louis Blankenberg (1852-1927) centraal, de oprichter van deze bijzondere vorm van filantropie. In het tweede deel komt het genoot-

schap Liefdadigheid naar Vermogen in beeld, ontstaan, groei, de vrijwilligers, mannen en vrouwen, de vele aspecten van hulp, de geldkwesties, de context van Amsterdam in de vorige eeuw, de samenwerking met anderen. In het derde deel staan in de bijlagen de mensen centraal, die aan dit filantropische werk hun tijd en energie hebben gegeven. Deze bijlagen dragen door hun detaillering bij aan de concrete geschiedenis van liefdadigheid. In dit boek krijgen liefdadigheid, filantropie, naastenliefde concrete gezichten. Het is een bronnenboek van filantropie in Amsterdam. Waarmee tevens de historische kwaliteit-

ten van de auteurs genoemd zijn. Want al schrijvend komt ook de sociale en charitatieve geschiedenis van Nederland van 1850 tot 1950 langs.

Oprichting

Vier idealistische Amsterdammers, Louis Blankenberg (18), zijn broer van 16, zusje van 13 en een vriend van 17 richtten op 1 januari 1871 het Genootschap Liefdadigheid naar Vermogen (LNV) op. Begonnen met een veertig donateurs (vooral familie en kennissen), werd LNV al na enkele jaren een organisatie, die de armenzorg moderniseerde. Al doende is het een voorloper van het latere beroep maatschappelijk werker geworden. Het maatschappelijk werk is in het laatste kwart van de negentiende eeuw ontstaan vanuit verschillende oude, soms eeuwenoude praktijken, zoals armenzorg, volksofvoeding en hulp aan verwaarloosde kinderen. Op deze gebieden waren in Nederland omstreeks 1870 duizenden verenigingen actief. Louis Blankenberg was in 1899 een van de drie samenstellers van de *'Gids der Nederlandse Weldadigheid'*, het eerste overzicht van dit vrijwilligerswerk. Hij telde 7.476 verenigingen, instanties en fondsen. Hoewel er veel verschillen waren tussen deze diaconale, particuliere en stedelijke instellingen, verwoordde Liefdadigheid naar Vermogen vanaf de jaren zeventig de algemene kritiek die in (sociaal-) liberale kring leefde tegen de toenmalige armenzorg.

Niet armenzorg maar maatjeswerk

De belangrijkste kritiekpunten zijn stevig. Al die liefdadigheid helpt niet echt, want zij beperkt zich tot het geven van geld, voeding, kleding of brandstof en helpt mensen niet om zelfstandig te zijn. Sterker nog: met deze werkwijze houdt, door gebrek aan voldoende middelen, de armoede in stand. Armenzorg moet niet massaal zijn, maar gericht op individuen en concrete gevallen. Kritiek heeft LNV ook op het ontbreken van onderzoek. Onderzoek is nodig om te ontdekken of mensen de hulp werkelijk nodig hebben, en welke hulp effectief is om de armoede te bestrijden. Vanuit eigen ervaring kritiseert LNV het gebrek aan samenwerking tussen al die instellingen. Die samenwerking is vereist om gegevens

uit te wisselen, de hulpvragers te registreren, en methoden uit te wisselen. Ook wil men fraude tegengaan, en effectievere hulp mogelijk maken. Een kernpunt is voor LNV het persoonlijk contact met de gezinnen of personen die hulp ontvangen. Armenzorg dient 'van mens tot mens' aangepakt. Dé methode daarvoor is het huisbezoek. Niet massaal, maar beperkt, individueel gericht, vaak gedaan, en goed gedocumenteerd. Tenslotte heeft LNV kritiek op de stedelijke overheid die de Armenwet van 1854 zo streng toepast, dat het niet meer menselijk is. De uitkering is te weinig om fatsoenlijk van te kunnen leven en te veel om dood te gaan. De gemeente bepaalt bovendien dat anderen deze minimale uitkering niet mogen aanvullen. LNV gaat eind negentiende eeuw voorop in de strijd om de Armenwet te verruimen.

Modern maatschappelijk werk

Liefdadigheid naar Vermogen heeft als buitenlands 'oer'-voorbeeld Elberfeld in Duitsland, waar de stedelijke armenzorg sinds 1853 is gedecentraliseerd naar wijkcomités. Deze comités organiseren de huisbezoeken en beslissen over de bijstand in geld, werk, scholing en andere noodzakelijke hulp. LNV hanteert dit 'Elberfelder stelsel' vanaf 1891 in Amsterdam. De districtscomités werken een halve eeuw lang in meer dan dertig Amsterdamse wijken. Het voorbeeld van LNV is nagevolgd in andere steden waar Verenigingen tot Verbetering van de Armenzorg zijn opgericht. LNV en deze verenigingen zijn met hun werkwijze een bakermat van het moderne maatschappelijk werk. Pioniers als Marie Muller-Lulofs en Hans Everts krijgen er hun scholing en vertalen de praktijkervaringen naar methoden voor maatschappelijk werk.

Maarten van der Linde en Ties Limperg, *'Liefdadigheid naar vermogen. Door en voor Amsterdamse burgers 1871-1941'*, Uitgeverij Verloren, Hilversum, 2019, ISBN 978.90.8704.807.5, 22,5 bij 26,5 cm, 475 blz. gebonden, Prijs € 35,00.

Agenda & weetjes

& Op de feestdag van Sint Franciscus (4 oktober) heeft paus Franciscus zijn derde encycliek *'Fratelli tutti'* ('Allen broeders') gepubliceerd. De encycliek telt acht hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk signaleert paus Franciscus een aantal misstanden in de wereld, daarna stelt hij de parabel van de barmhartige Samaritaan centraal: hoe reageren we op een vreemdeling op onze weg? Een open wereld is volgens de paus belangrijk, en hij wijst individualisme en doorgeslagen consumentisme af. Tevens bekritiseert hij de politieke stromingen van het populisme en het (neo)liberalisme. Ontmoeting, dialoog en openheid voor alle culturen zijn volgens paus Franciscus van groot belang. Ook benadrukt hij dat vergeving en verzoening noodzakelijk zijn om na een conflict opnieuw te kunnen beginnen, waarbij hij onderstreept dat religie nooit de basis voor geweld mag vormen. Religies zijn geroepen om bij te dragen aan de broederschap van de wereld, aldus de paus. Voor een Nederlandse werkvertaling kijk op: <https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=7800>

& Op zondag 15 november is voor de vierde maal de Werelddag voor de armen gehouden in de katholieke kerken. Paus Franciscus schreef een boodschap voor deze dag: *'Strek uw hand uit naar de arme'* (vgl. Wijsheid van Jezus Sirach 7, 32). Lees hier de volledige tekst: <https://www.rkkerk.nl/wp-content/uploads/2020/10/Boodschap-van-de-Heilige-Vader-Franciscus-voor-de-4de-werelddag-van-de-armen-def.pdf>

& Nu de tweede golf van Covid-19 een feit is en velen naar houvast en steun zoeken in deze onzekere en zware tijd, laat de Raad van Kerken in Nederland woorden van troost en hoop klinken. De Raad

zendt vanaf 4 november wekelijks op woensdagavond om 19.00 uur *'Woorden van Hoop en Troost'* uit in korte filmpjes. Bisschop Mgr. J. van den Hende, bisschop van Rotterdam, heeft op 4 november als eerste gesproken. Kijk verder op: www.raadvankerken.nl of op het youtube kanaal van de Raad: https://www.youtube.com/playlist?list=PL630t7LSvi95z_RShhoKSATmXI7rnxsT1

& Op 5 mei 2008 heeft toenmalig bisschop van Haarlem-Amsterdam, Mgr. J. Punt het 'Centrum voor de sociale leer van de Kerk' opgericht. Hij gaf aan het CSLK de opdracht tot het bestuderen, verdiepen en verbreiden van de sociale leer van de Rooms-Katholieke Kerk om daarmee een bijdrage te leveren aan de opbouw van een meer rechtvaardige samenleving in Nederland en daarbuiten. In de afgelopen twaalfeneenhalf jaar heeft het CSLK vele lezingen, studiedagen, cursussen, gesprekken verzorgd. Van de grote studiedagen zijn de inleidingen gebundeld gepubliceerd. Vijftien publicaties zijn uitgebracht. Kijk verder op: www.cslk.nl. Voor de publicaties: <http://www.cslk.nl/?p=info&ids=publicaties>

& Op 28 mei 1921 zal in het Dominiushuis te Utrecht een Conferentie Geloof, Duurzaamheid en toekomst worden gehouden. De organisatie berust bij het KCWO, Stichting De KIM, Solidair Friesland en Solidair Groningen & Drenthe, de katholieke stichtingen voor Maatschappelijke Activering in vijf verschillende provincies in Midden en Noord Nederland. Deze conferentie staat o.a. stil bij vijf jaar encycliek *'Laudato si'*. Waar staan we nu? Wat betekent duurzaamheid voor missionair kerk zijn in (post) coronatijd? Locatie Huis van Dominicus, Utrecht.

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diaconie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, een werkgroep van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad vormt ook de redactieraad.

Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

De abonnementsprijs blijft ook in 2021 voor een hele jaargang € 30,00; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad,
Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch,
administratie@rkdiaconie.nl

Voor abonnementen en bestellingen:

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

De digitale plek van het tijdschrift is www.rkdiaconie.nl. Kijk voor diaconale voorbeelden en diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee. Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee:

Marc Bijl, Hub Crijns, Colm Dekker, Bob van Dillen, Christian Jongeneel, Corine van der Loos, Jan Maasen, Henk Meeuws, Ernst Meyknecht, Hans Oldenhof, Leo Salman, Mirjam Schuilenga.

Eindredactie: Hub Crijns.

Foto omslag: Bart Putter.

Redactie en uitgever: LKDB, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: Hans van Eck (Impressio Communicatie)

Druk: Drukkerij Roggeband & Accuraat Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Meditatief

Hoe gaat het? Alles goed?

Diaconie is goed doen:
gratis niet voor de poen.
Caritas is naastenliefde geven:
gewoon uit het ritme van leven.

En toen kwam corona langs geslopen:
open deuren moesten dicht,
gastvrije tafels werden gesloten
inloophuizen sloten het licht.

In ons rijke land aan de zee
valt het leven niet zo mee,
als je arm, vreemd of ziek bent
en niet meer zo kwiek rond rent.

Veel mensen gaan naar de voedselbank,
hopen op de warm eten bij het inloophuis,
gaan elke week naar de kringloop,
en om de maand naar de kledingbank.

Ziekenbezoek krijgen ze niet,
slapen gebeurt in de nachtopvang,
met wat mazzel blijven ze overdag droog en warm;
het valt niet mee als je zonder dak leeft.

Diaconie is goed doen
en dat is opnieuw uitgevonden.
Caritas is naastenliefde geven
en dat is opnieuw gaan leven.

Hongerigen voeden
Naakten kleden
Dorstigen drinken geven
Zieken bezoeken
Vreemdelingen gastvrij onthalen
Gevangen bevrijden
Doden begraven
ook in coronatijd broodnodig.

Hub Crijns, 4 oktober 2020